The page features a decorative graphic consisting of several overlapping blue circles of varying sizes and shades, arranged in a diagonal line from the top right towards the bottom right. Two thin blue lines intersect at the top left, forming a large 'V' shape that frames the central text area.

Räime ja kilu saadavuse analüüs ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

*Projekt: Räime- ja kilutoodete arenguvõimaluste
uuring*

*Teostaja: Toidu- ja Fermentatsioonitehnoloogia
Arenduskeskus*

Jaanuar 2009

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Sisukord

<i>Sissejuhatus</i>	2
<i>Räime ja kilu püük Läänemerest</i>	3
<i>Heeringaliste ja kilutoodete eksport ja import</i>	5
<i>Külmutatud heeringalised</i>	5
<i>Jahutatud heeringalised</i>	6
<i>Heeringaliste külmutatud filee</i>	7
<i>Heeringaliste jahutatud filee</i>	8
<i>Heeringaliste külmutatud liha</i>	9
<i>Suitsutatud heeringalised</i>	10
<i>Kuivatatud heeringalised</i>	11
<i>Soolatud heeringalised</i>	12
<i>Heeringaliste toodete eksport-import</i>	14
<i>Jahutatud kilu</i>	15
<i>Külmutatud kilu</i>	16
<i>Kilutoodete eksport-import</i>	18
<i>Heeringaliste ja kilu eksport-import</i>	19
<i>Külmutatud kilu ekspordi- ja impordiväärtus</i>	23
<i>Kilutoodete ja –hoidiste ekspordi- ja impordiväärtus</i>	27
<i>Töötajate hinnang räime ja kilu saadavusele</i>	31
<i>Tooraine</i>	31
<i>Kokkuvõte</i>	32

Sissejuhatus

Räime ja kilu saadavuse analüüs on oluline leidmaks räime- ja kilutoodete võimalikku tootmise potentsiaali.

Räime ja kilu saadavuse analüüsil kasutati Keskkonnaministeeriumi ja Põllumajandusministeeriumi andmebaase ning kalakäitlejate küsitlust.

Kalakäitlemise ettevõtetest vastas pakendamise, töötlemistehnoloogiate ja tooraine saadavuse küsimustikule 13 ettevõtet. Kuivõrd küsitlus oli konfidentsiaalne, siis ettevõtete nimesid eraldi välja ei tooda. Vastanud kalakäitlemisettevõtted asusid Harjumaal, Pärnumaal, Ida-Virumaal, Saaremaal, Hiiumaal ja ka Peipsi piirkonnas. Ettevõtetest olid esindatud nii suured¹, keskmised ja ka väikesed kalakäitlemise ettevõtted. Uuringus osalenud kalakäitlemisettevõtetest olid 30% suured, 54% keskmised ja 2% väikeettevõtted.

Keskkonnaministeeriumi koduleheküljelt kasutati Kalanduse valdkonna Läänemere kalapüügi statistilisi andmeid aastatest 1997-2007. Mille alusel koostati räime ja kilu püügidünaamika aastate lõikes.

Põllumajandusministeeriumi poolt koguti andmed heeringate ja kilu kaubagruppide impordi ja ekspordi kohta aastatel 1999-2008 I poolaasta. Heeringate grupi alla on kokku võetud kõik imporditud-eksporditud heeringalised, mille hulgas on ka räim.

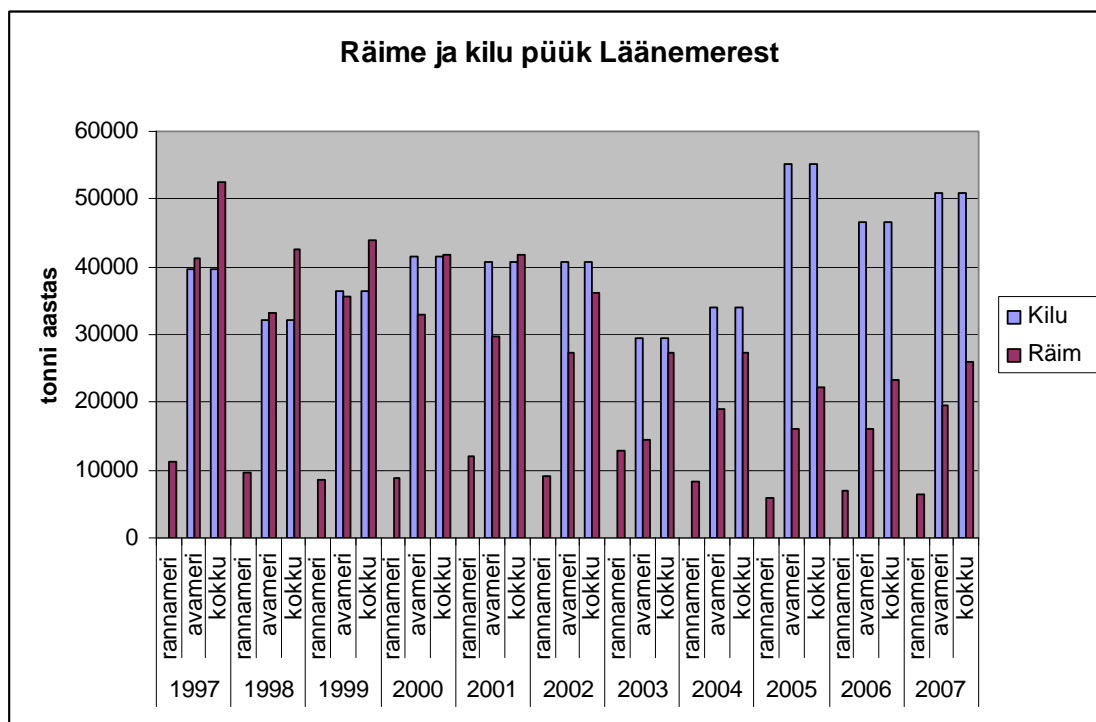
Kalakäitlejate küsitluses paluti vastajatel hinnata räime ja kilu saadavust ning kvaliteeti.

¹ Ettevõtte suurust hinnati ettevõtte töötajate arvu järgi: 100 või rohkem töötajat – suurettevõtte; 50-100 töötajat – keskmine ettevõtte; vähem kui 50 töötajat - väikeettevõtte

Räime ja kilu püük Läänemerest

Räime ja kilu püük aastatel Läänemerest 1997 kuni 2007 on toodud *Graafikul 1*.

Graafik 1

Kilu ja räime püük Läänemerest on jagatud avamere ja rannamere püügiks. Kilu püütakse ainult avamerelt, räime nii rannamerest kui ka avamerest. Kilu püük jäi 30 ja 40 tuhande tonni vahele aastatel 1997 kuni 2004. Alates aastast 2005 on kilu püük hüppeliselt kasvanud pea 50 tuhande tonnini aastas. Räime püük rannamerest on olnud stabiilselt veidi alla või veidi üle 10 tuhande tonni aastas. Vaadeldaval perioodil on räime püük avamerel vähenenud 50 tuhandelt tonnilt alla 20 tuhande tonnini aastas.

Rannapüügi saagid ostetakse kokku kala kokkuostjate poolt, kes omakorda turustavad kala kas otse tarbijatele või pigem üritavad leida kontakti kalakäitlejatega. Rannapüügil on võimalik püüniste valikuga püüda kala kvaliteetsemalt, kuid püügijärgsed hoiutingimused ei võimalda kala piisavalt kiiresti maha jahutada ning rannapüügi kala on seetõttu madalama väärtusega. Avamerepüügi puhul on tegemist suuremate püügilaevadega, kus kala kvaliteedi säilimine on tõenäolisem.

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

2007. aasta Eesti kalapüügikvoodid Läänemerel olid räimele 32 227 ja kilule 52 060 tonni aastas. 2007 aasta vastavad kala väljapüügid olid räime 26 108 tonni ja kilu 51 007 tonni.

Kilu püügiga kasutati hästi ära kalapüügikvooti, kuid kilu kui tooraine ei ole sellest hoolimata ratsionaalselt eksploateeritud. Kilu puhul on kalastussuremus endiselt väga suur ning kilude kaal kõikides vanustes viimase kümne aasta madalaim. Eesti Mereinstituudi hinnangul on kiluvarud madalad Läänemere lõunaosas, ida- ja kirdeosas on kiluvarud piisavad. Kogu Läänemere kiluvarusid ei saa pidada jätkusuutlikuks ning kilupüügi reguleerimine ja püütud kilude ratsionaalne kasutamine on lähiaastate väljakutse.

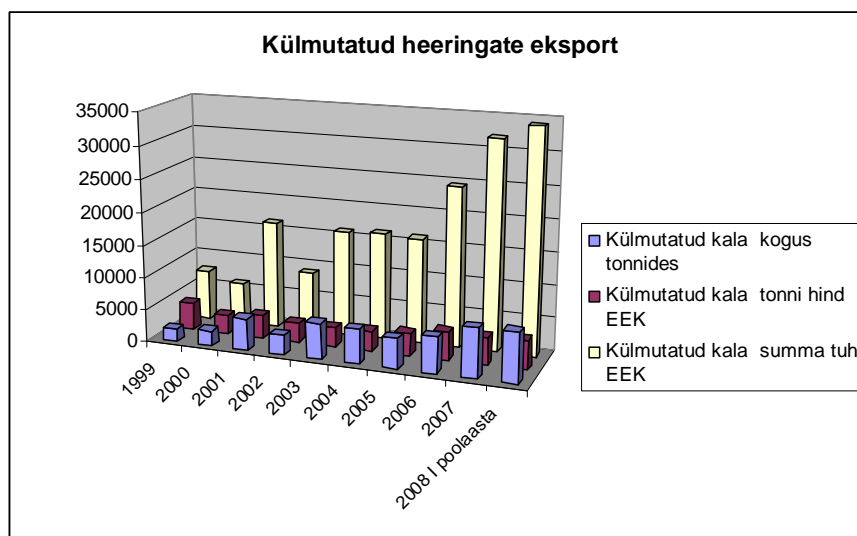
Räime püügikvoodist jäi 2007. aastal püüdmata üle 6000 tonni kala. Kuigi Liivi lahes on räime rohkem kui 1970-ndatel aastatel, kuid kahjuks on kalade kaal väiksem. Seoses suurenenud veesõidukite liiklusega, keerutatakse meres üles palju muda ja vee läbipaistvus väheneb. Räimed ei näe enam väiksemat sööki ja söövad suuremat toitu, kuigi väiksem söök annaks parema kasvukiiruse, mis omakorda põhjustabki kalade madala kaalu. Läänemere räime kudekari oli 2007. aastal $\frac{3}{4}$ oma mõõdetud ajaloolisest maksimaalsuurusest, ning arvukaid räimepõlvkondi on olnud piisavalt. Kokkuvõtvalt on räimevarud Läänemeres jätkusuutlikud. Räimevarud on hetkel alakasutatud.

Heeringaliste ja kilutoodete eksport ja import

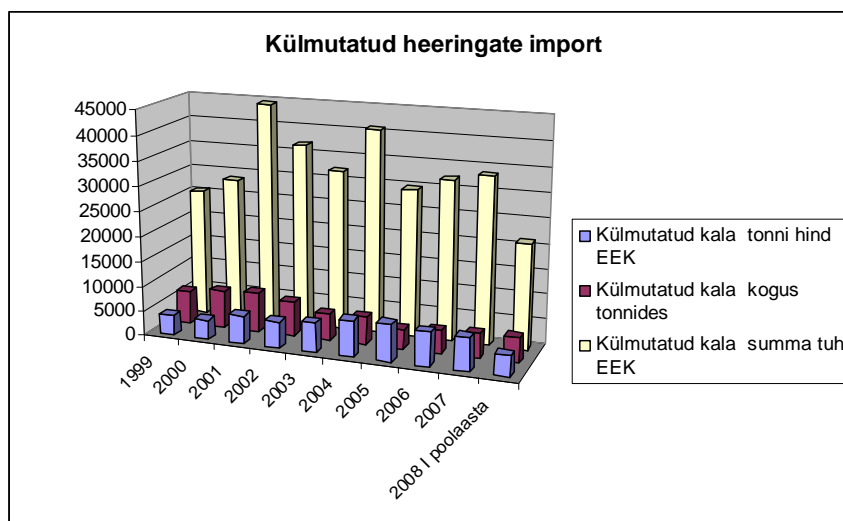
Külmutatud heeringalised

Külmutatud heeringaliste ekspordi mahud on toodud Graafikul 2 ja külmutatud heeringate impordimahud on toodud Graafikul 3.

Graafik 2

Graafik 3

Külmutatud heeringaliste ekspordi ja impordi tonnaaži võrdlusest on näha, et eksport on kasvanud, kuid import on veidi vähenenud. Imporditava ja eksporditava külmutatud heeringate tonni hind on enam-vähem võrdne. Heeringalistest imporditakse Eestisse kindlasti Atlandi heeringat, mis peaks moodustama lõviosa imporditavatest heeringalistest. Külmutatud räime imporditakse Soomest ja

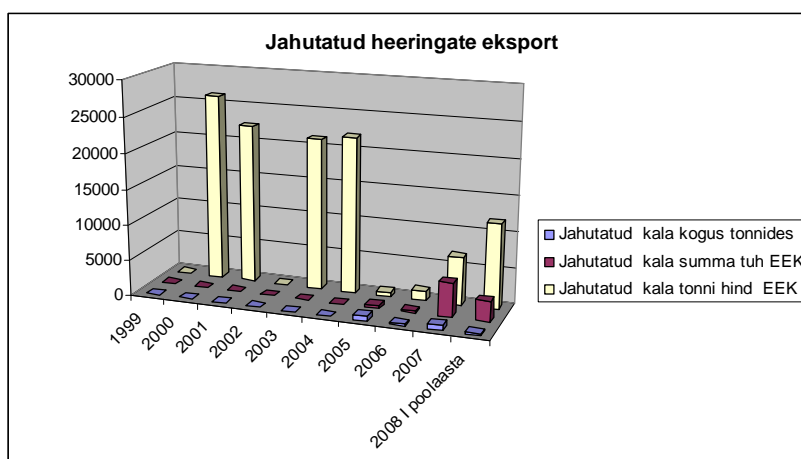
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Rootsist. Kuna aga Rootsi on ka kindlasti Atlandi heeringa tarnija, siis täpsem diferentseerimine antud andmete alusel ei ole võimalik. Külmutatud heeringaliste ekspordi osakaal võiks soovitavalt väheneda kui selle arvelt suureneksid teised heeringaliste ekspordiartiklid.

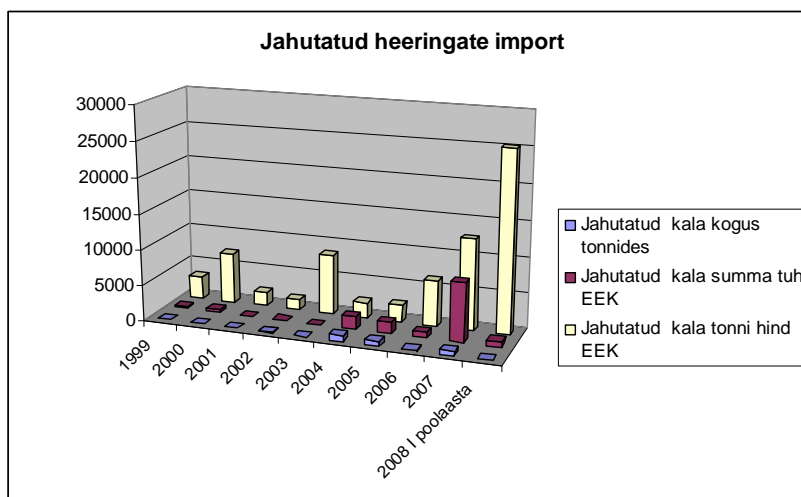
Jahutatud heeringalised

Jahutatud heeringaliste ekspordi mahud on toodud Graafikul 4 ja külmutatud heeringate impordimahud on toodud Graafikul 5.

Graafik 4

Graafik 5

Jahutatud heeringaliste import – ekspordi tonnaaž on olnud praktiliselt olematud aastatel 1999 kuni 2003. 2004. aastast on kauplemine jahutatud heeringalistega nii impordi kui ka eksporditurul elavnenud, kuid kogused on jäänud alla 1000 tonni aastas. Jahutatud heeringaliste import on väga sõltuv logistika heast toimimisest. Kuivõrd kogused on väga väikesed, siis eraldi investeeringud

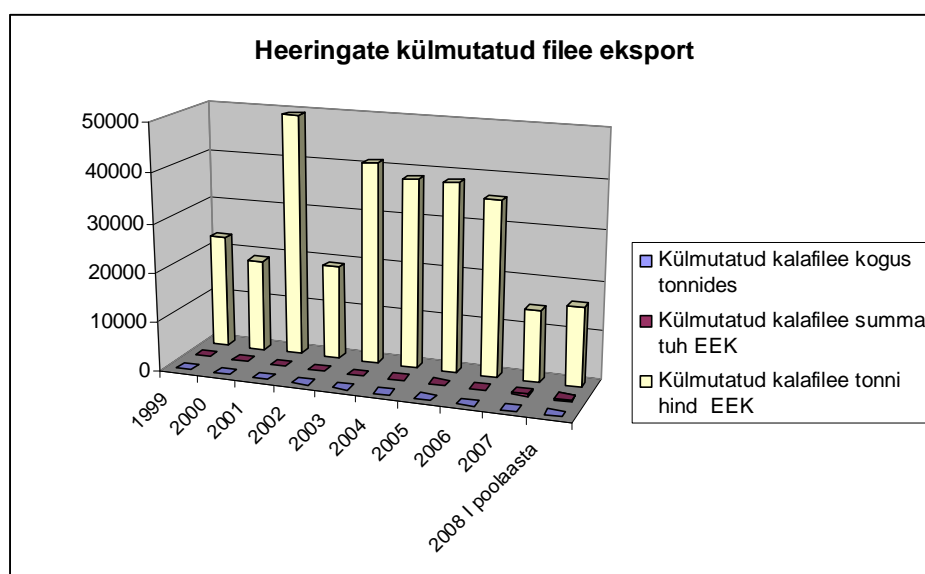
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

jahutatud heeringaliste logistikasse ei ole otstarbekad. Imporditava heeringalise tonni hind on kordades kallim kui eksporditavate heeringaliste hind.

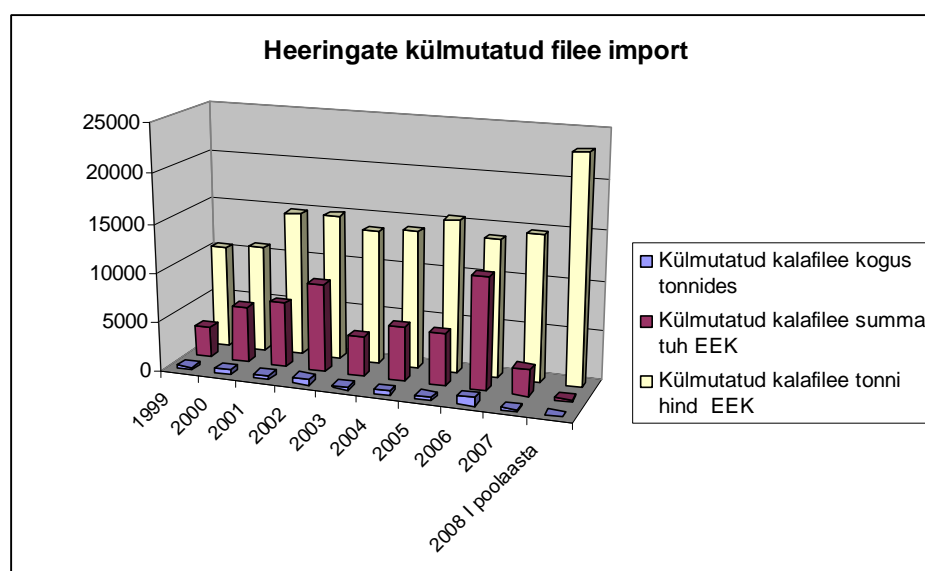
Heeringaliste külmutatud filee

Heeringaliste külmutatud filee ekspordi mahud on toodud Graafikul 6 ja impordimahud Graafikul 7.

Graafik 6

Graafik 7

Heeringaliste külmutatud filee eksport on olnud alla poolesaja tonni aastas. See kogus on aga statistiliselt nii väike, et välja pakutud tonni hind on ebareaalne ning järeltuste tegemisel kasutu.

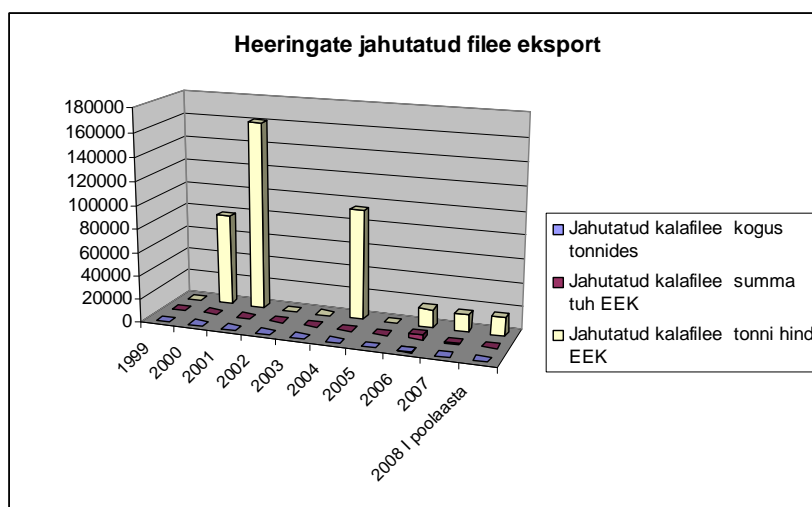
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Heeringaliste külmutatud filee import on samuti väga väike, keskmiselt alla 500 tonni aastas. Kuivõrd kauplemine heeringaliste külmutatud fileega on väga minimaalne, on selge et selle kaubagrupi tooraine on kasumlikumalt rakendatud mõnede teiste kaubagruppide tootmises.

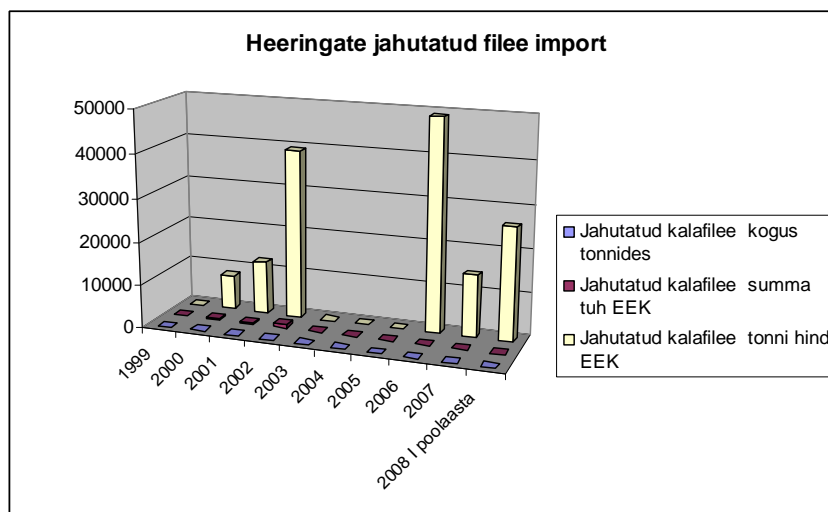
Heeringaliste jahutatud filee

Heeringaliste jahutatud filee ekspordi mahud on toodud Graafikul 8 ja impordimahud Graafikul 9.

Graafik 8

Graafik 9

Heeringaliste jahutatud fileede eksport – import on esinenud veel väiksemas mahus kui külmutatud heeringaliste fileede kaubavahetus. Seega kehtib siin sama järeldus - selle kaubagrupi tooraine on kasumlikumalt rakendatud mõnede teiste kaubagruppide tootmises.

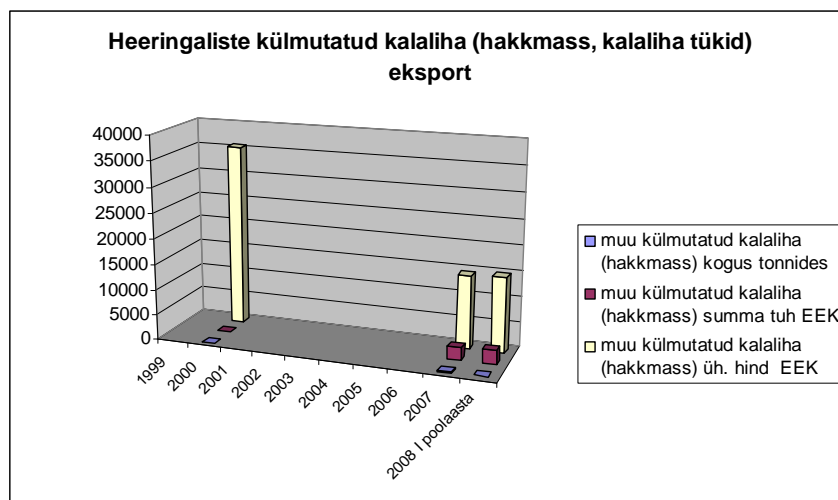
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Heeringaliste külmutatud kalaliha

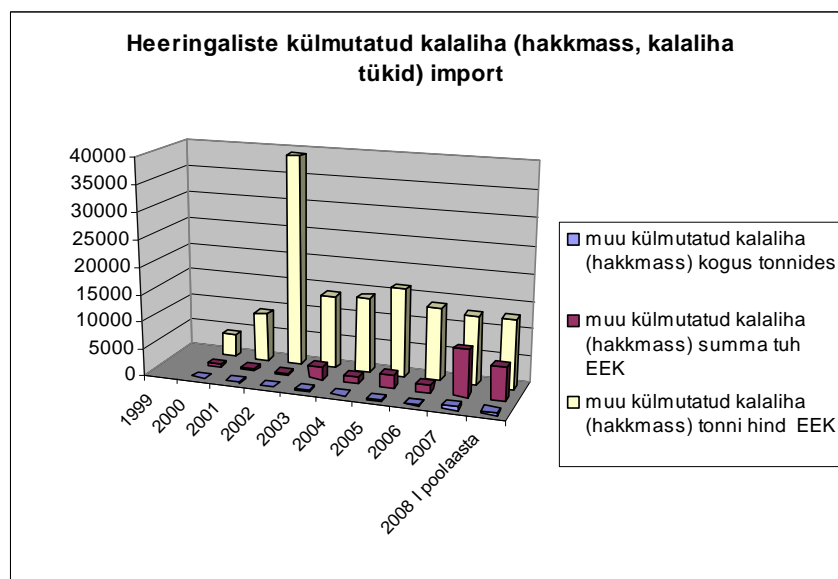
Heeringaliste külmutatud kalaliha ekspordi mahud on toodud Graafikul 10 ja impordimahud Graafikul

11. Heeringaliste kalaliha all mõistetakse kalahakkliha ja kalatükke.

Graafik 10

Graafik 11

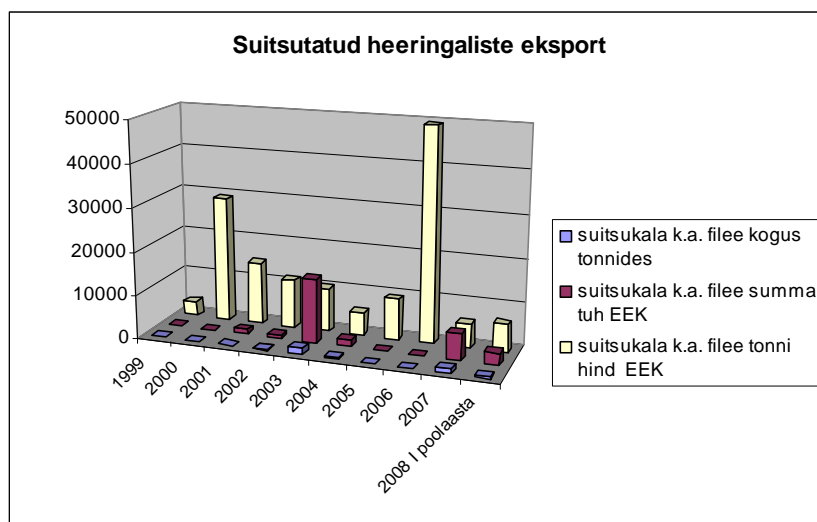

Heeringaliste külmutatud kalaliha import on olnud keskmiselt alla paarisaja tonni. Sama tootegrupi eksport on episoodilise iseloomuga. Kuna tegemist on vähemväärtuslikuma ja odavama toorainega, siis on pigem soovitus hetkel imporditavat heeringaliste külmutatud kalaliha rakendada teiste kalatoodete tootmisel.

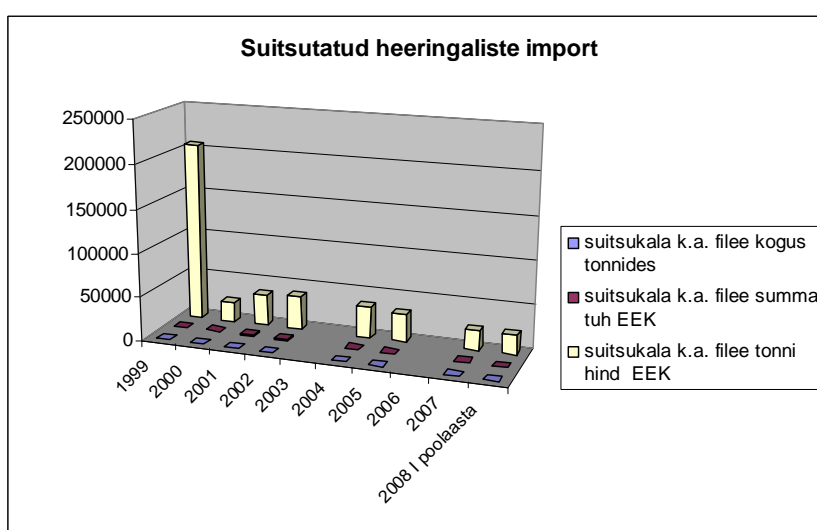
Suitsutatud heeringalised

Suitsutatud heeringaliste ekspordi mahud on toodud Graafikul 12 ja impordimahud Graafikul 13. Suitsutatud heeringaliste all mõeldakse kõiki suitsutatud heeringalistetooteid, ka. fileesid.

Graafik 12

Graafik 13

Suitsutatud heeringaliste import on olnud alla 40 tonni aastas. Imporditud suitsutatud heeringaliste tonni hind on olnud keskmiselt 30 tuhat krooni. Suitsutatud heeringaliste eksport on ilma selge tendentsita varieerunud mõnest tonnist kuni 1500 tonnini aastas. Eksporditud suitsutatud heeringaliste tonni hind on kõikunud 3300st 49 000 kroonini, kuid keskmiseks hinnaks on 14 000 krooni tonnilt. Suitsutatud heeringalistel on laialdaselt turgu ja tarbimisharjumust Euroopas, kuid Eesti suitsutatud

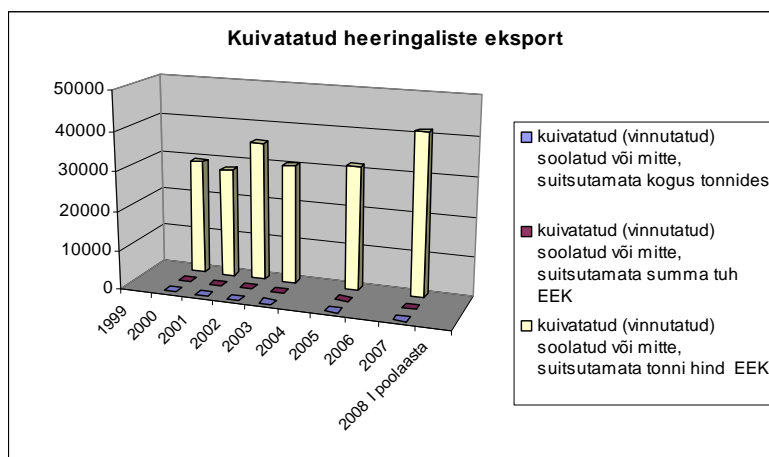
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

toodete nõrkuseks on vanad ja amortiseerunud suitsutusahjud. Viimaste väljavahetamisel tõuseb suitsutatud heeringaliste tootegrupi ekspordipotentsiaal.

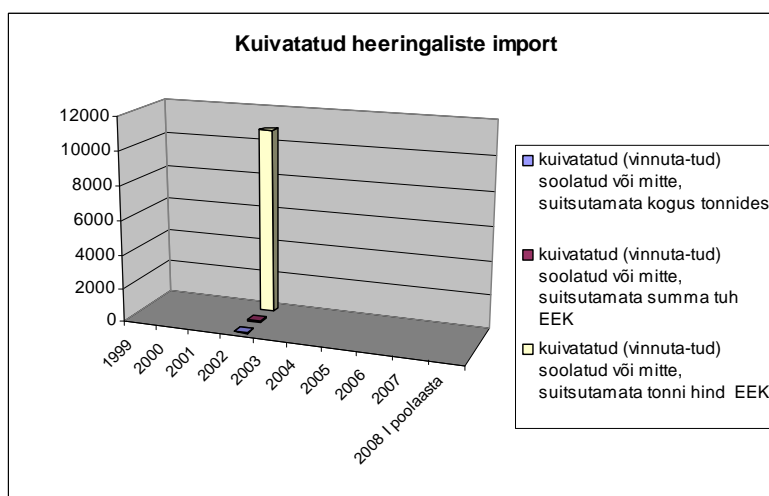
Kuivatatud heeringalised

Kuivatatud heeringaliste ekspordi mahud on toodud Graafikul 14 ja impordimahud Graafikul 15.

Graafik 14

Graafik 15

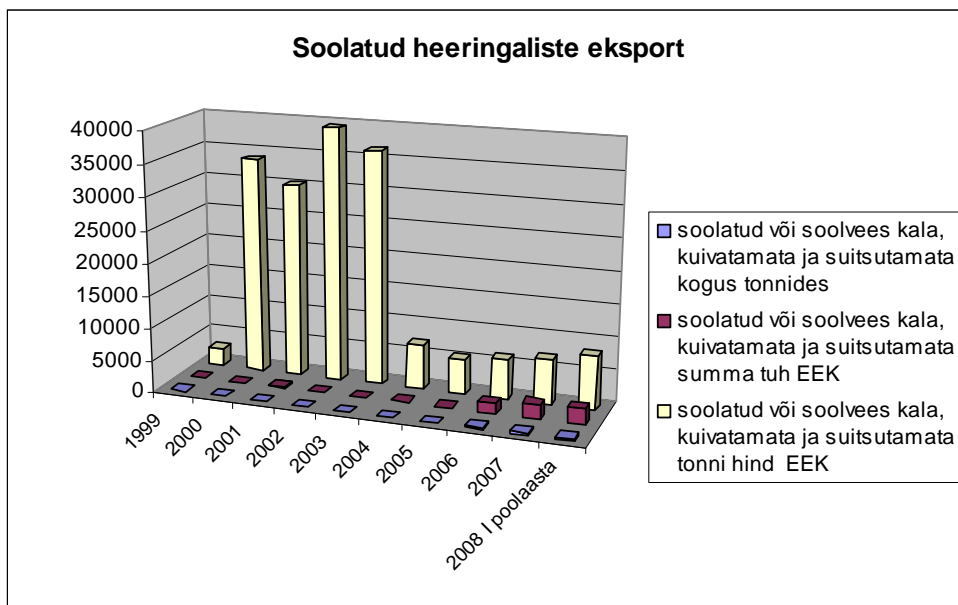

Kuivatatud heeringaliste import on praktiliselt olematu, ühe erandina aasta 2002 mil imporditi 6,9 tonni kaupa. Kuivatud heeringaliste eksport on veidi püsivama iseloomuga, kuid siingi esineb aastai mil eksporditi üldse ei ole. Kuivatatud heeringalisi eksporditakse aastas keskmiselt 0,2 tonni. Kuivatatud heeringaliste tonni hind on 600 kuni 1600 krooni. Kuivatamine ei ole heeringaliste omane töötlemisviis, sest heeringalised on suhteliselt rasvased kalad. Kuivatatud heeringaliste kaubagrupi ekspordi-impordimahtude suurenemine ei ole tõenäone.

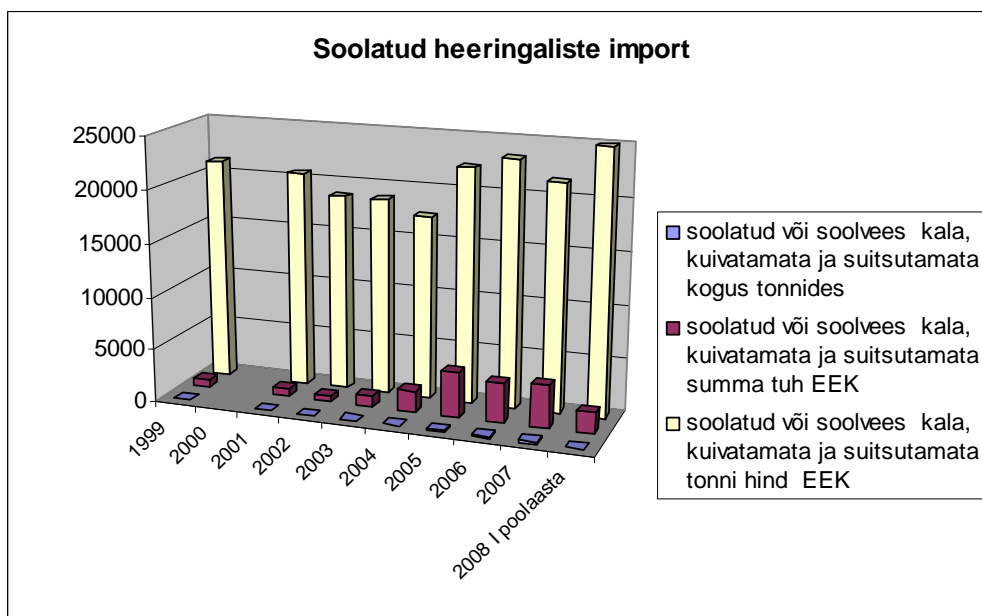
Soolatud heeringalised

Soolatud heeringaliste ekspordi mahud on toodud Graafikul 16 ja impordimahud Graafikul 17.

Graafik 16

Graafik 17

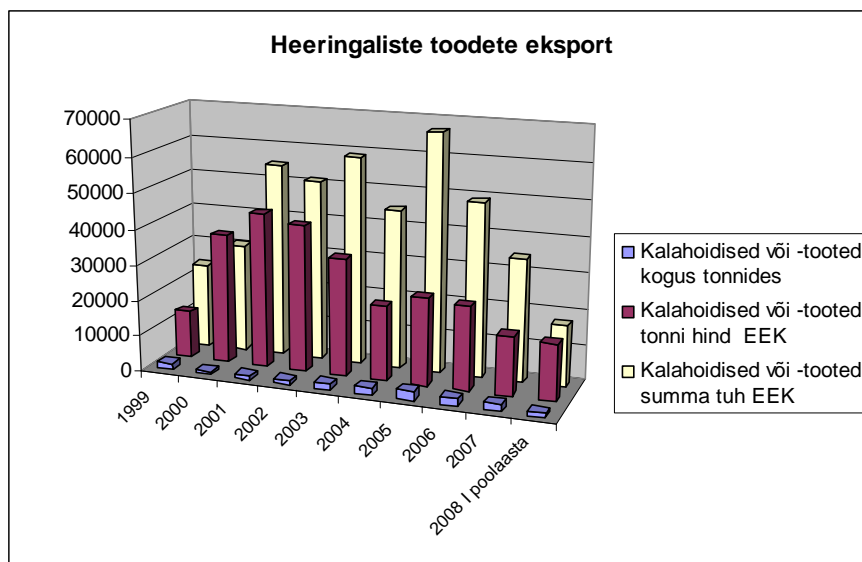
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Soolamine ja soolvees säilitamine on üks vanemaid heeringaliste töötlemisviise. Soolatud heeringaliste import on vaikselt aga stabiilselt kasvanud 1999 aasta 31. tonnilt 2007 aasta 190 tonnini. 2008 aasta jälgib sarnast trendi, sest esimese poolaastaga oli juba imporditud 81 tonni soolatud heeringalisi. Lisaks impordimahu kasvamisele on kasvanud ka imporditava toote hind. Kui aastatel 1999 – 2003 oli soolatud heeringaliste keskmine tonni hind 19 700 krooni, siis aastatel 2004 – 2008 oli sama tootegrupi hind keskmiselt 21 800 krooni. Soolatud heeringaliste eksport on olnud teisejärguline perioodil 1999 – 2005, kuid aastatel 2006 – 2008 on tootegrupi eksport näidanud püsivat tõusu. 2006. aastal oli soolatud heeringaliste eksport 260 tonni, 2007. aastal 330 tonni ja 2008 aasta esimesel poolel juba 296 tonni. Soolatud heeringalisi kasutatakse toormaterjalina mitmete teiste heeringaliste toodete valmistamisel. Tootegrupi ekspordikasv on positiivne, kinnitades, et meie tööstuste poolt valmistatud toodang on kvaliteetne ja sobilik teiste riikide töötleva tööstuse tooraineks. Veelgi positiivsem oleks kui praegune soolatud heeringaliste grupp ka Eestis edasi töödeldakse.

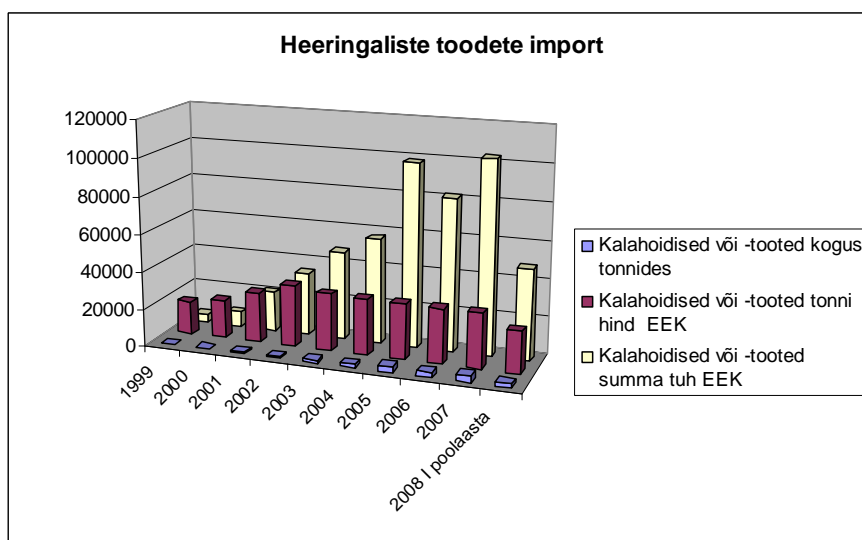
Heeringaliste toodete eksport-import

Heeringaliste toodete ekspordi mahud on toodud Graafikul 18 ja impordimahud Graafikul 19.

Graafik 18

Graafik 19

Heeringaliste toodete import on vaadeldaval perioodil kasvanud 1999. aasta kogusest 249 tonni 2007. aasta 3500 tonnini ja 2008. aasta esimesel poolel oli imporditud juba 2167 tonni. Heeringaliste toodete tonni hind on olnud suhteliselt stabiilselt veidi alla 30 tuhande krooni. Heeringaliste toodete eksport kasvas aastast 2000 kuni aastani 2005. 2006 toimus väike langus ja toodete ekspordikogus stabiliseerus

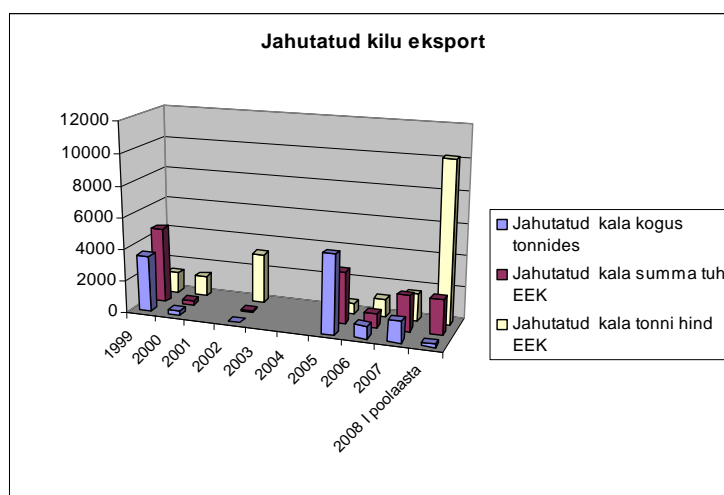
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

ca 2000 tonnini aastas. Eksporditud heeringaliste toodete hinnad tonni kohta olid kõrgeimad 2005. aastal – 66 900 krooni, kuid 2007. aastaks on tonni hind langenud 34 400 kroonini. Heeringaliste toodete ekspordi mahu ja tonni hinna vähenemine näitavad, et eksporditakse küll rohkem kui, kuid toodete eest saadakse madalamat hinda. Kasumlikumad eksporditurud on kindlasti nõudlikumad toodete kvaliteedi osas. Samas on nendel turgudel olemas heeringaliste toodete tarbimisharjumus, mida tõestavad ka stabiilsed müüginahud. Seega on vajalik heeringaliste toodete stabiilse kvaliteedi tagamine.

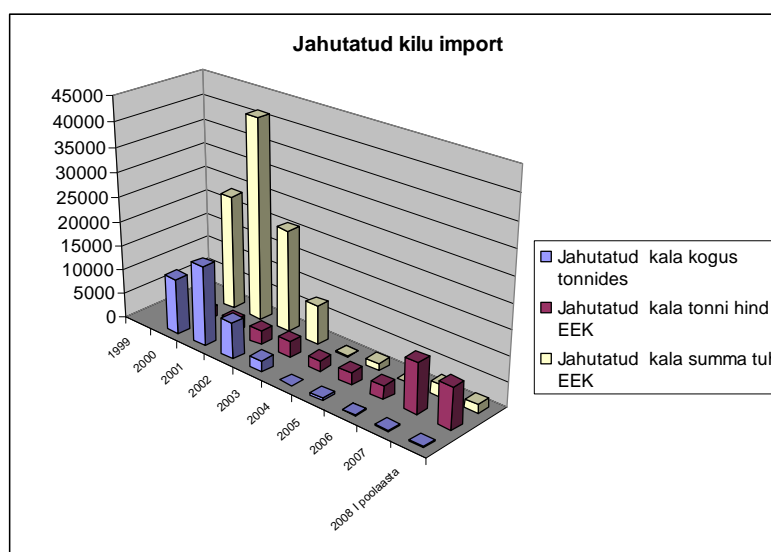
Jahutatud kilu

Jahutatud kilu ekspordi mahud on toodud Graafikul 20 ja impordi mahud Graafikul 21.

Graafik 20

Graafik 21

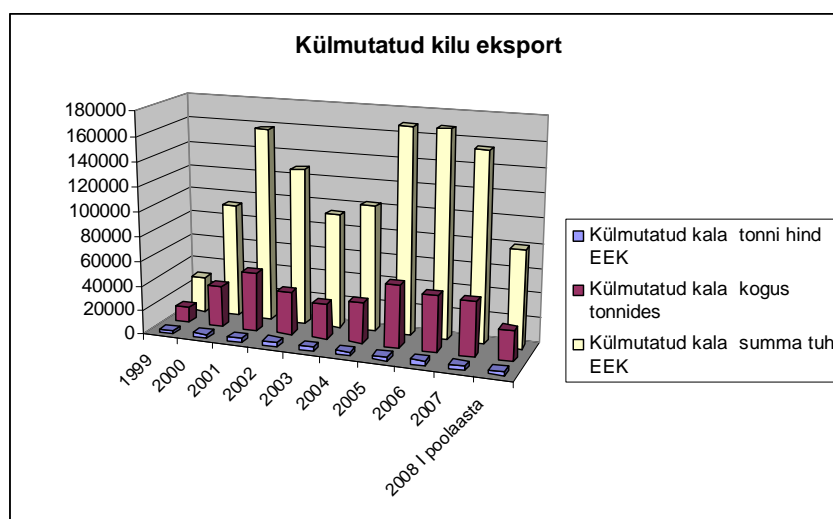
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Jahutatud kilu import oli kõige suurem 2001. aastal – 16 300 tonni. 2004 – 2008 I poolaasta on jahutatud kilu import jäänud 100 kuni 500 tonni vahemikku. Jahutatud kiltodete tonni hind on olnud 1999 – 2006 ligikaudu 2000 krooni. 2007 ja 2008 aastal tõusis jahutatud kilu tonni hind märkimisväärselt – ligi 10 000 kroonini. Jahutatud kilu eksport on episoodilise iseloomuga. Samuti on väga varieeruvad nii mahud kui ka jahutatud kilu hinnad. Kuivõrd on näha, et jahutatud kilul ei ole püsivat eksportturgu, siis ei ole mõttekas ka selle arendamisesse panustada. Seda eelkõige sellepärast, et lisandväärtusega toote müük on palju kasulikum kui tooraine väljamüük.

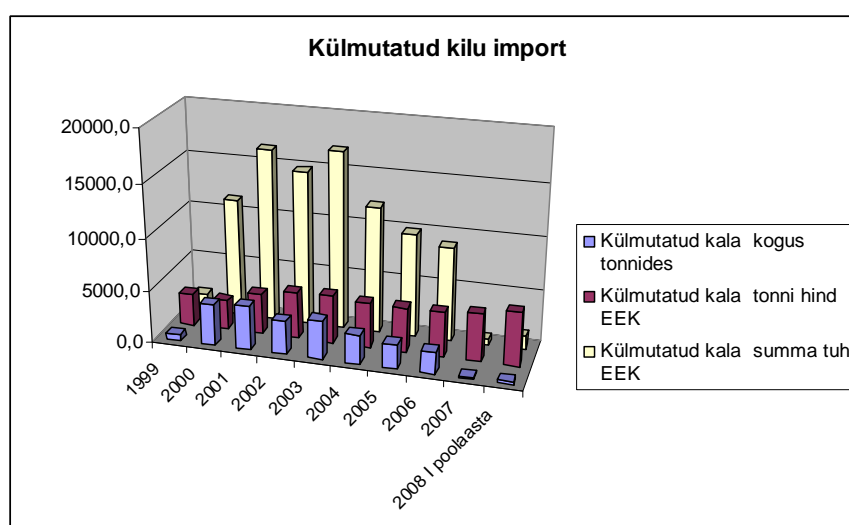
Külmutatud kilu

Külmutatud kilu ekspordi mahud on toodud Graafikul 22 ja impordi mahud Graafikul 23.

Graafik 22

Graafik 23

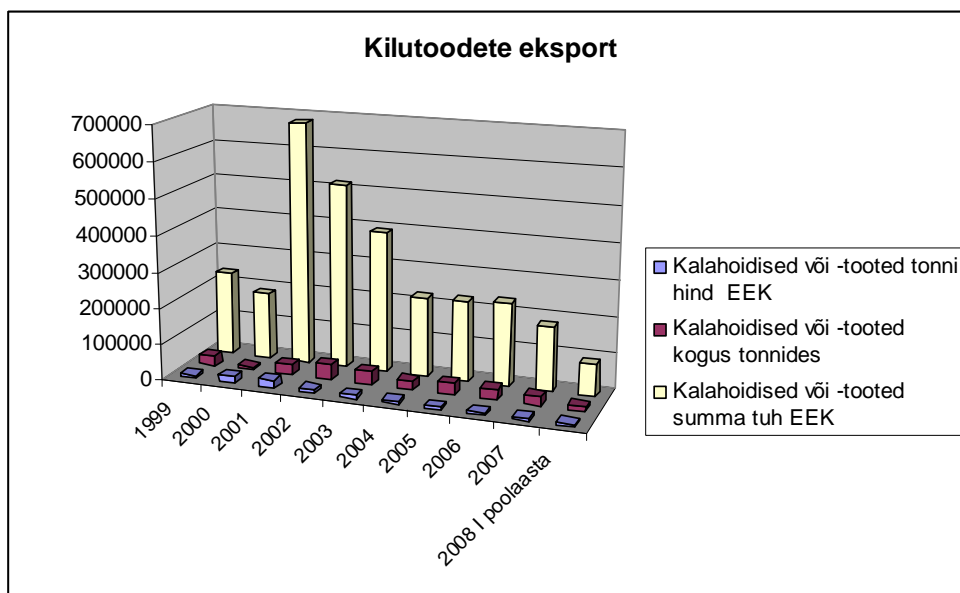
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Külmutatud kilu impordi kogused on vähenenud maksimaalsest 4000 tonnist ca 200 tonnini aastas. Samas on ka tublisti tõusnud imporditud külmutatud kilu tonni hind – 3000st pea 5000 kroonini. Selline tendents näitab, et sisse ostetakse kõrgema kvaliteediga kilu. Külmutatud kilu ekspordikogused on tsüklilise iseloomuga. Külmutatud kilu eksporditurg on väiksema ostujõuga piirkonnad, millele müük on ebausaldusväärne ja vähe tootlik. Külmutatud kilu ekspordihind on tõusnud ca 2000st 3000 kroonini. Külmutatud kilu on lihtne toota ja turustada, kuid ei anna ettevõttele arengu ja kasvupotentsiaali. Kilude töötlemisel oleks tingimata vaja kasutusele võtta kalade sorteerimine. Sellisel viisil on võimalik saada erineva suuruse ja kvaliteediga kilusid ning ka nende külmutatult müümisel on võimalik paremat tulu teenida.

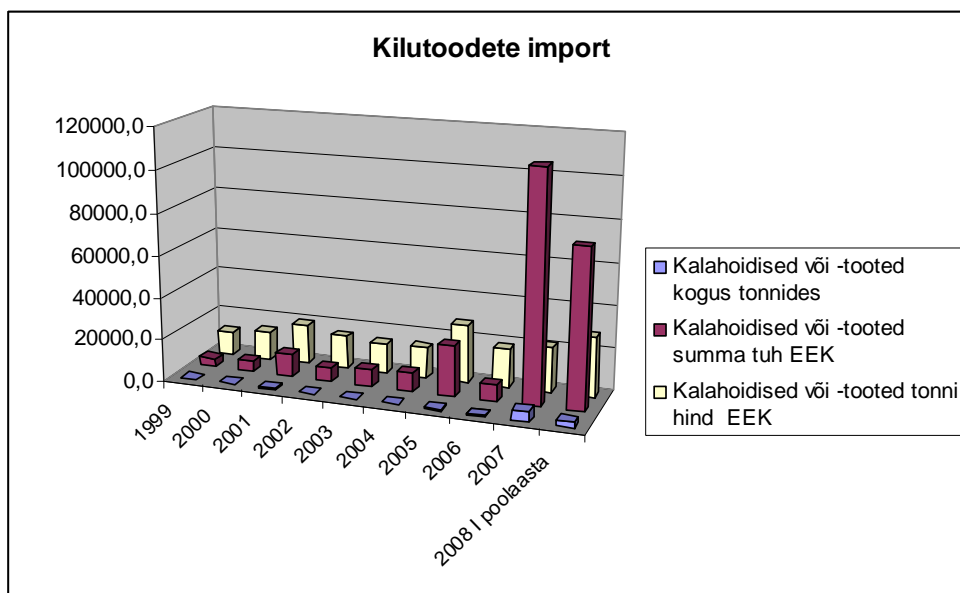
Kilutoodete eksport-import

Kilutoodete ekspordi mahud on toodud Graafikul 24 ja impordi mahud Graafikul 25.

Graafik 24

Graafik 25

Kilutoodete import on märkimisväärselt kasvanud, olles keskmiselt 500 tonni aastatel 1999 – 2006, siis aastal 2007 imporditi üle 5000 tonni kilutooteid ja 2008 aasta esimesel poolel on imporditud juba 2600 tonni kilutooteid. Imporditavate kilutoodete tonni hind on tõusnud 1999 aasta 11 000lt 2008 aasta

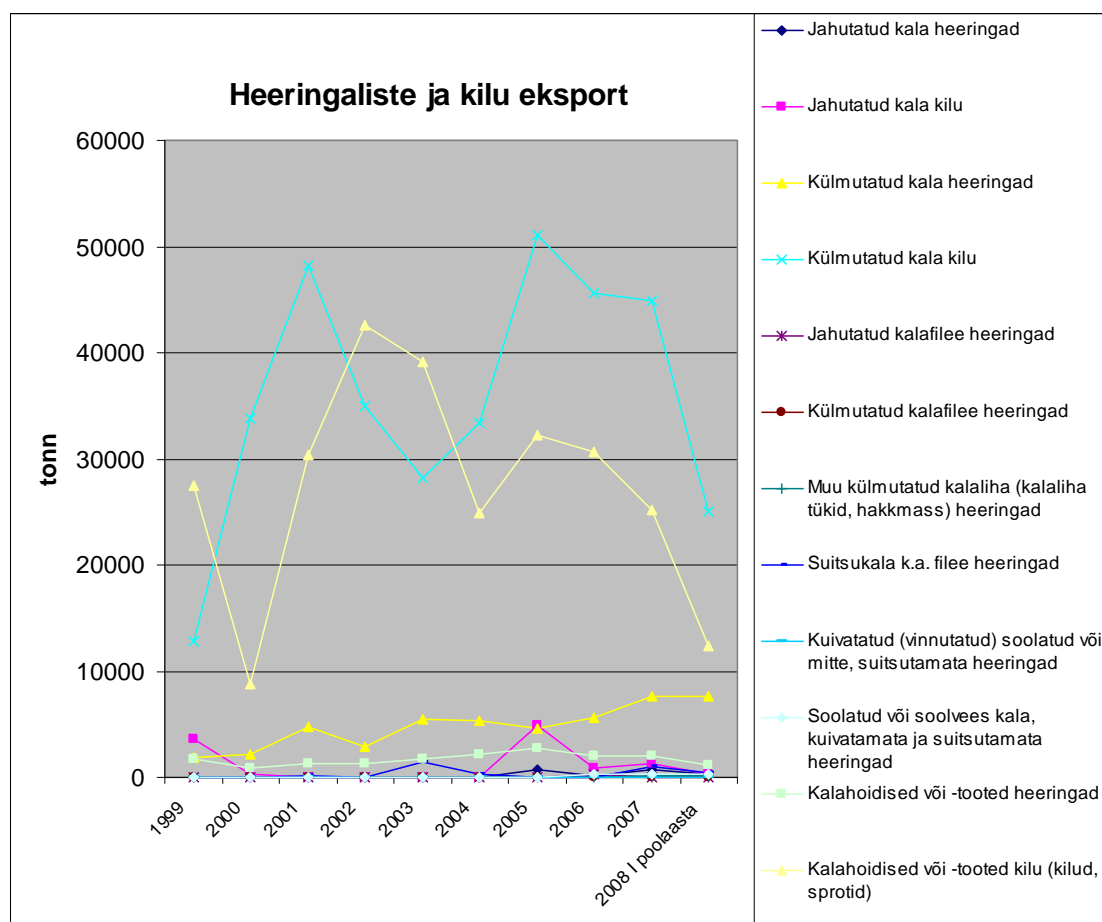
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

28 000 kroonini. Kilutoodete impordimahu kasvamine näitab kohalike ettevõtjate vähest aktiivsust kilutoodete turul, kuid tarbijate poolset nõudlust kilutoodete järele. Kilutoodete eksport on vaadeldaval perioodil olnud keskmiselt 30 000 tonni. Eksporditud kilutoodete tonni hinnad on langenud maksimaalsest 2001. aastast 22 000 kroonist 2008 aasta ca. 7000 kroonini. Eestist eksporditakse kilutooteid tunduvalt madalama hinnaga kui samu tooteid imporditakse. Kilutoodete eksport on kõrgem kui import, kuid saadav tulu ei ole optimaalne. Kohalik kilutoodete turg vajab kalakäitlejatelt senisest suuremat tähelepanu ning eksporditavate kilutoodete kvaliteet on vaja kriitilise pilguga üle vaadata.

Heeringaliste ja kilu eksport-import

Heeringaliste ja kilu ekspordi mahud on toodud Graafikul 26 ja impordi mahud Graafikul 27.

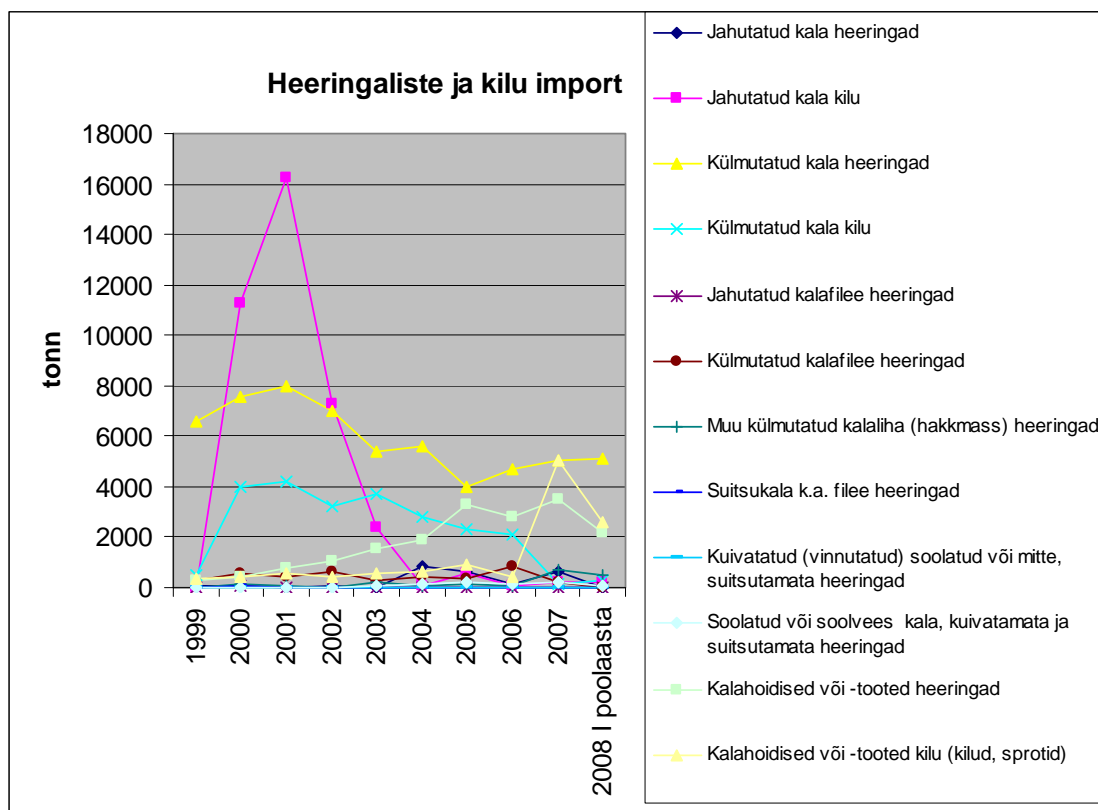
Graafik 26

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Heeringaliste ja kilu ekspordi juures on kaubavahetuselt intensiivsemad grupid külmutatud kilu ja kiluhoidised ja –tooted. Külmutatud kilu ja kiluhoidiste ja –toodete ekspordimahud on sõltuvad sihtriikide majanduslikust ja poliitilisest olukorrast. Külmutatud kilu ja kilutoodete ekspordi sihtriigid kattuvad, kuid lisandväärtusega toodetelt teenitud tulu on kilutoodete puhul suurem. Külmutatud kilu on äärmiselt mugav eksportida, kuid seda gruppi ei saa käsitleda kui jätkusuutlikku ja pikas perspektiivis kasumlikku tegevust. Tootjad peaksid suurendama kilutoodete ja –hoidiste eksporti ka alternatiivsetele turgudele, samas hoidma olemasolevaid turge ning võimalusel asendama külmutatud kilu kilutoodetega. Stabiilset igaaastast ekspordikasvu on näidanud külmutatud heeringaliste tootegrupp. Kuivõrd sihturuks on põhiliselt hinnatundlikumad riigid, siis võib järeldada, et suurema osa sellest tootegrupist moodustavad külmutatud räimed. See info on tõendatav ka asjaoluga, et samadel turgudel on suur ekspordiosakaal külmutatud kilul. Külmutatud heeringaliste eksport ei ole jätkusuutlik, arvestades, et tootel ei ole lisaväärtust ja Läänemere räimed on hetkel keskmisest madalama kaaluga. Heeringaliste ja kilu ekspordis tuleb senisest enam keskenduda: 1) sihtturgude avardamisele; 2) lisandväärtusega toodete müügi ja turundamise edendamisele.

Graafik 27

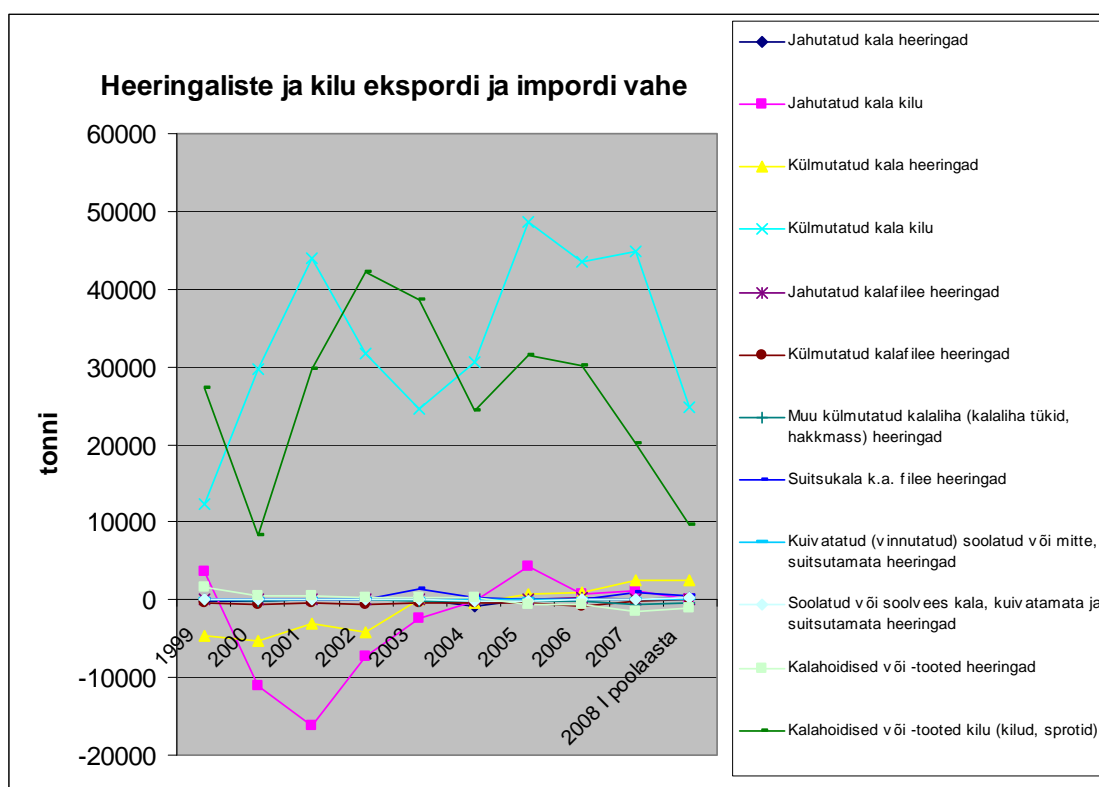

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Heeringaliste ja kilu impordigraafikust on näha erinevate tootegruppide impordikoguste suurusjärgud. Enamus tootegruppide impordikogused on alla 1000 tonni aastas. Imporditurul on oluline tootegrupp külmutatud heeringalised, mis läbi aastate olnud suhteliselt stabiilsete ja kõrgete mahtudega, olles keskmiselt ca 6000 tonni. 2000 – 2002 aastal imporditi suures koguses jahutatud kilu, kuid see trend oli ajutise iseloomuga ning käesolevaks hetkeks on jahutatud kilu import ca 200 tonni aastas. Külmutatud kilu import oli väikeste sammudega aasta aastalt vähenenud. Jahutatud ja külmutatud kilu import jääb kindlasti püsima, sest imporditava kilu kvaliteet on kordades kõrgem kui Eestist püütud kilu kvaliteet. Tõusvat trendi näitab heeringaliste hoidiste ja toodete grupp. Selle grupi kasvu põhilisteks elementideks on atlandi heeringa tooted. Eesti tootjatel on olemas tehnoloogiline baas analoogiliste toodete tootmiseks, kuid vähe panustatakse turundusele ja müügi edendamisele.

Heeringaliste ja kilu kaubagruppide ekspordi ja impordi vahe on toodud Graafikul 28.

Graafik 28

Heeringaliste ja kilu kaubagruppide ekspordi ja impordi vahe näitab milline on gruppide ekspordi ja impordi bilanss. Graafikult on näha, et ekspordi maht ületab oluliselt impordimahu külmutatud kilu ja kilutoodete ja -hoidiste kaubavahetuses. Vaadeldud perioodi tulemuste põhjal võib järeldada, et

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

külmutatud kilu ja kilutoodete kaubavahetus on omavahel pöördvõrdelises seoses. Kui külmutatud kilu ekspordimahud on suuremad, siis kilutoodete ekspordimahud on väiksemad ja vastupidi. Selline tendents annab tunnustust, et mõlema kaubagrupi turustamine toimub samadel turgudel. Kaubagruppide eksportijad näevad, et mida rohkem viiakse välja toormaterjali näol külmutatud kilu, seda vähem on nõudlust lisandväärtusega kilutoote ja –hoidise järele. Lisandväärtusega toote müük on ettevõtjale kasumlikum kui tooraine väljavedu.

Kaubagrupi jahutatud kilu puhul on vaadeldud perioodi alguses ületanud import ekspordi, kuid see on olnud ainult lühiajaline ning viimastel aastatel on jahutatud kilu import – eksport olnud võrdses suurusjärgus. Jahutatud kilu on kiiresti riknev tootegrupp mis vajab väga head külmaahelat kogu logistikaketi jooksul. Jahutatud kilu on toormaterjal, mille hind, võrreldes teiste kalaliikidega, on madal ja seetõttu ei ole optimaalne, et jahutatud kilu transpordiks arendatakse välja spetsiifiline tarneahel. Jahutatud kilu on pigem tootegrupp mis täidab teiste jahutatud kalade transpordiks mõeldud võimaluste ülejäägid. Kuna jahutatud kilul ei ole lisandväärtust, siis ka teenitav tulu ei ole optimaalne.

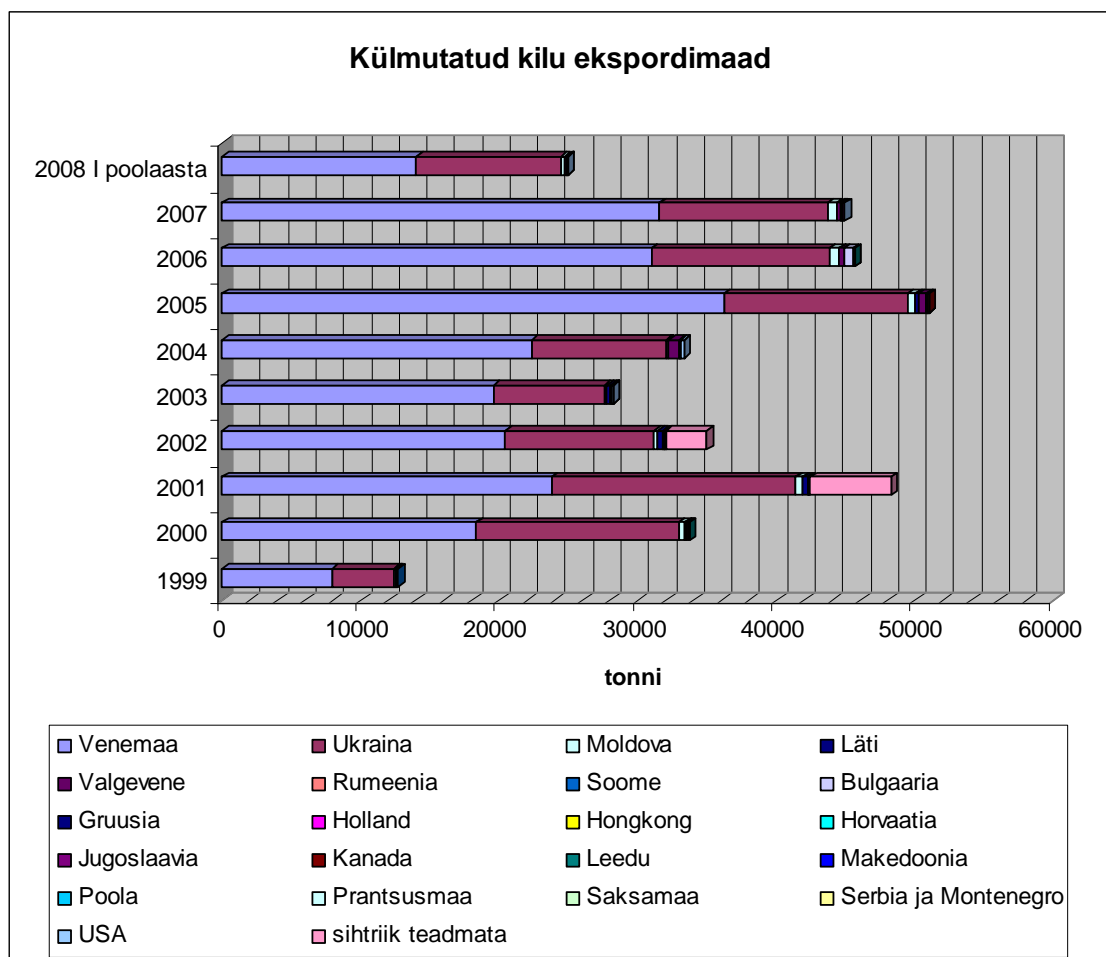
Heeringaliste ja kilu kaubagruppidest olid kaubavahetuses olulisel kohal külmutatud kilu ja kilutooded ja –hoidised. Järgnevalt on detailsemalt vaadeldud külmutatud kilu ja kilutoodete ja –hoidiste sihturget ja kaubavahetuse rahalist väärtust.

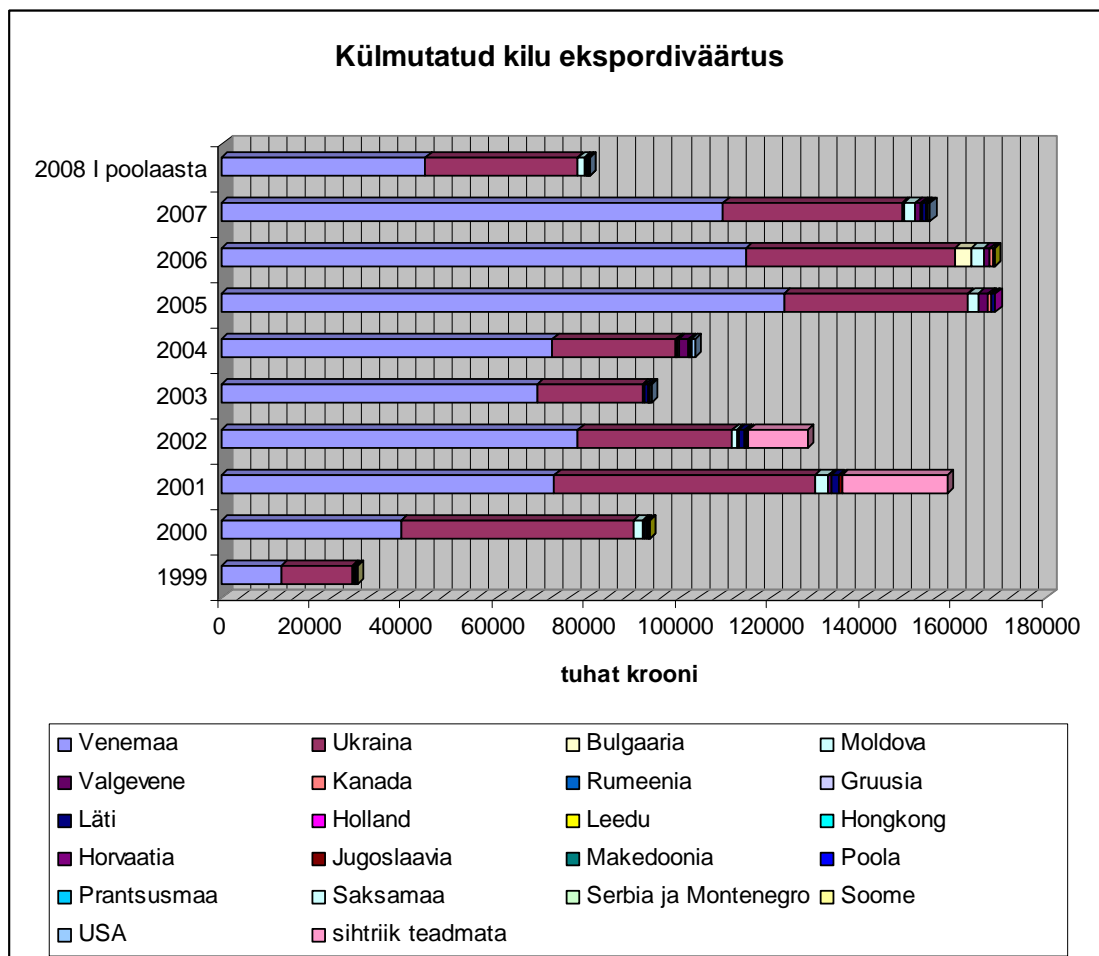
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Külmutatud kilu ekspordi- ja impordiväärtus

Külmutatud kilu ekspordimaad on toodud *Graafikul 29* ja ekspordiväärtus *Graafikul 30*.

Graafik 29

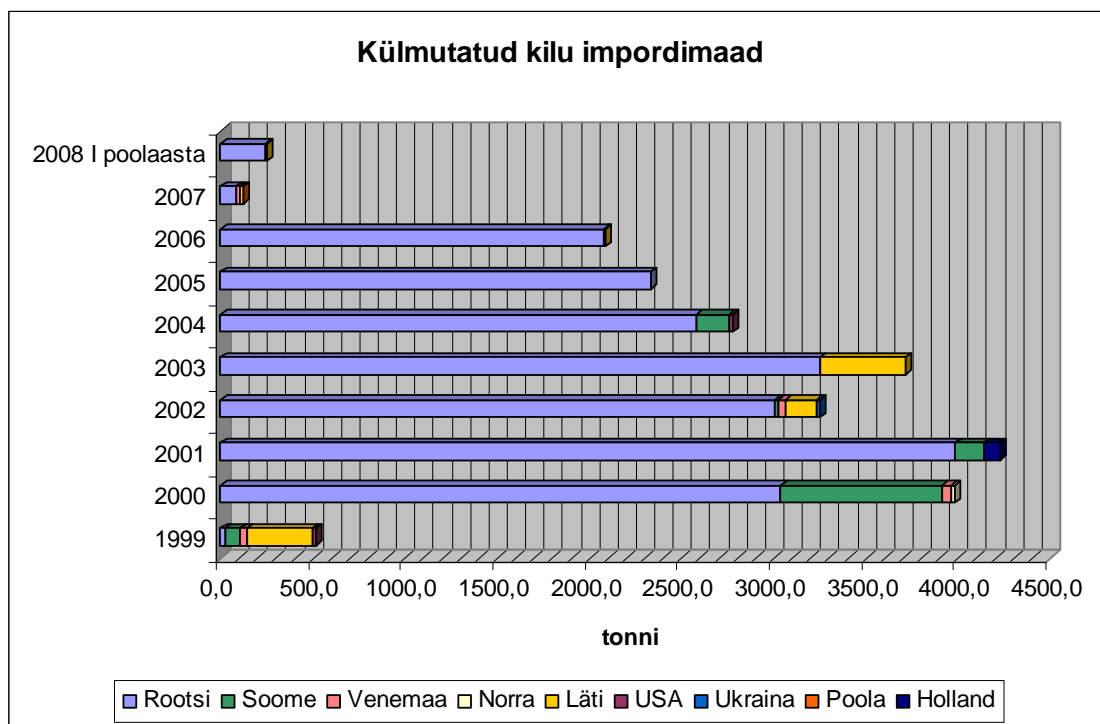

Külmutatud kilu ekspordimaad on Ida-Euroopa riigid, kelledest kaks põhilist eksportijat on Venemaa ja Ukraina. Ülejäänud ekspordimaad moodustavad Venemaa ja Ukraina ekspordimahust kaks kuni neli protsenti. Ekspordituru ühenäolisus on ettevõttele suur äririsk. Võrreldes aastate lõikes kilu püügimahte (Graafik 1) ja külmutatud kilu ekspordimahte, on näha, et mida rohkem kilu püütakse, seda rohkem ka külmutatud kilu eksporditakse. Vaadeldava perioodi muutlikud majandus-poliitilised suhted ei ole mõjutanud külmutatud kilu kaubagrupi ekspordi. Külmutatud kilu ekspordiväärtus on võrdne eksporditud kogustega, millest järeldub et kaubagrupi väljamüügihind on kõikidele erinevatele eksporditurgudele ühesuurune. Viimane asjaolu näitab, et külmutatud kilu müügikasumlikkus saab kasvada peamiselt müügimahtude arvelt. Kiluvarud Läänemeres ei ole antud hetkel jätkusuutlikud ja ka jätkusuutlikkuse tingimustes on ei ole võimalik Läänemerele saada palju suuremaid kilupüüke. Külmutatud kilu on toode, mida on äärmiselt mugav eksportida, kuid selliselt töödeldud kilu ei võimalda realiseerida kilu tervikpotentsiaali.

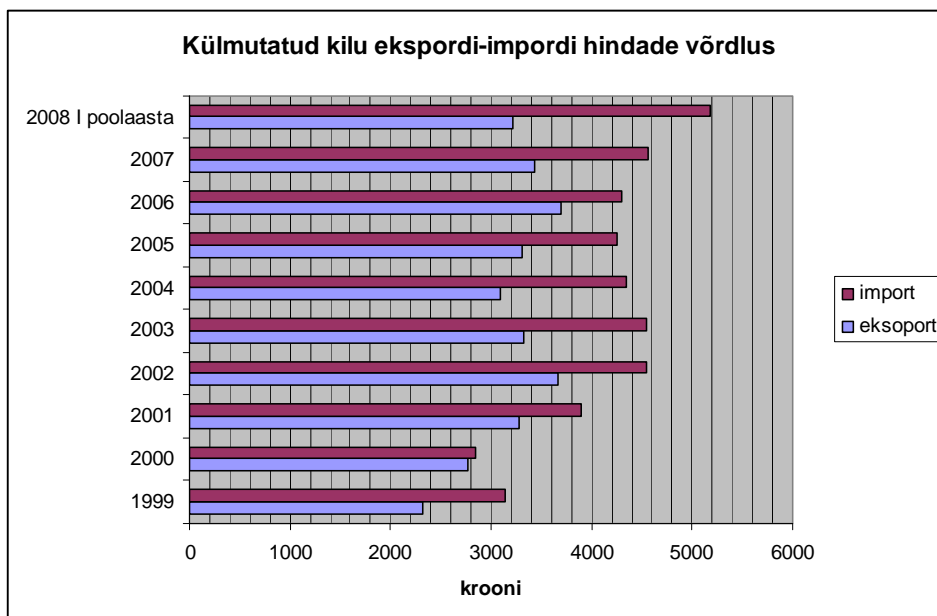
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Külmutatud kilu impordimaad on toodud *Graafikul 31* ja külmutatud kilu ekspordi-impordi hindade võrdlus *Graafikul 32*.

Graafik 31

Graafik 32

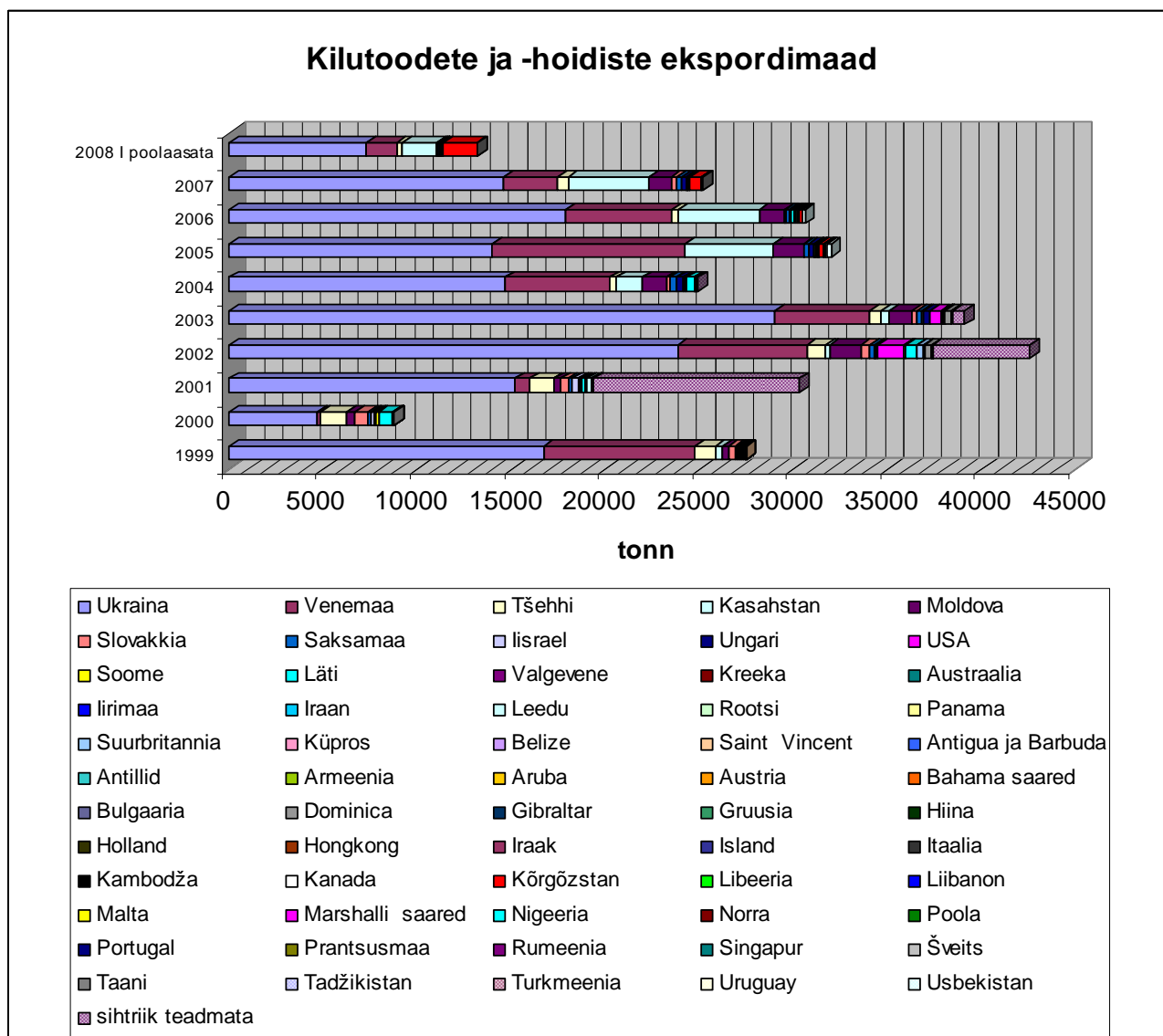
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

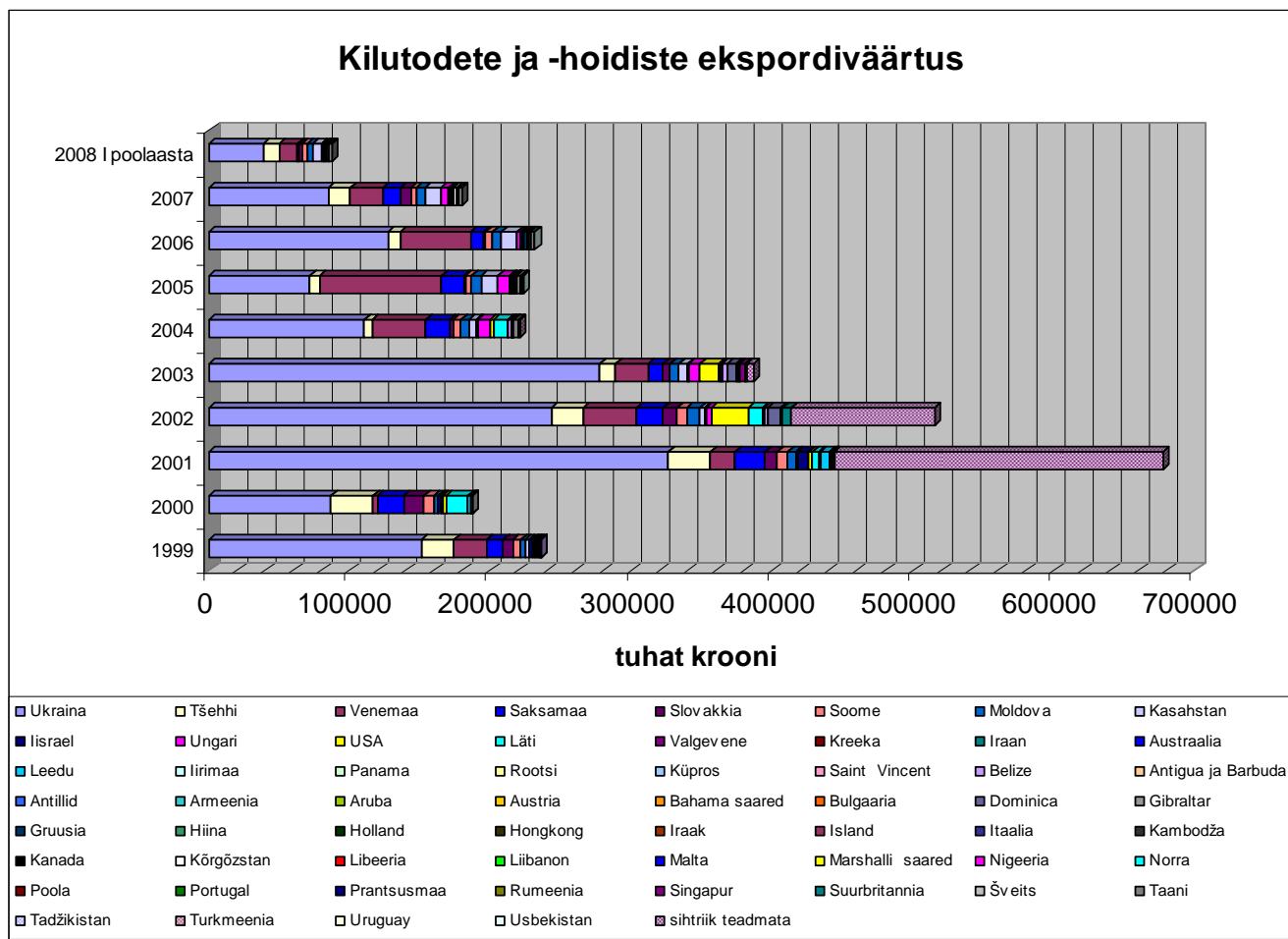
Külmutatud kilu imporditakse põhiliselt Rootsist, episoodiliselt ka Soomest ja Lätist. Külmutatud kilu importimine näitab, et Eesti oma külmutatud kilu omadused ei võimalda toote kõrgema kvaliteediga kilutoodeteid ja –hoidiseid ja seetõttu on vajadus külmutatud kilu importimiseks. Külmutatud kilu import oli kõrgem aastatel 2000-2003 kui Eesti oma kilusaagid olid madalamad ja viimastel kilusaagirohketel aastatel perioodi madalaim, vaid ca 500 tonni aastas (Graafik 1). Külmutatud kilu ekspordi ja impordi hindade võrdlus näitab, et imporditud toote hind on aastate jooksul olnud keskmiselt 22 % kõrgem kui eksporditud külmutatud kilu tonni hind. Hinnaerinevus on tingitud toodangu kvaliteedist. Püütud kilu õigel temperatuurirežiimil hoidmine ja suuruse järgi sorteerimine võimaldaks tõsta ka kohaliku kilu turuväärtust, ühtlasi andes kohalikele kalakäitlejatele võimaluse kasutada erineva kvaliteediga toorainet erinevate kilutoodete tootmiseks. Tootele lisaväärtuse andmine peab algama juba püügil.

Kilutoodete ja -hoidiste ekspordi- ja impordiväärtus

Kilutoodete ja -hoidiste ekspordimaad on toodud Graafikul 33 ja ekspordiväärtus Graafikul 34.

Graafik 33

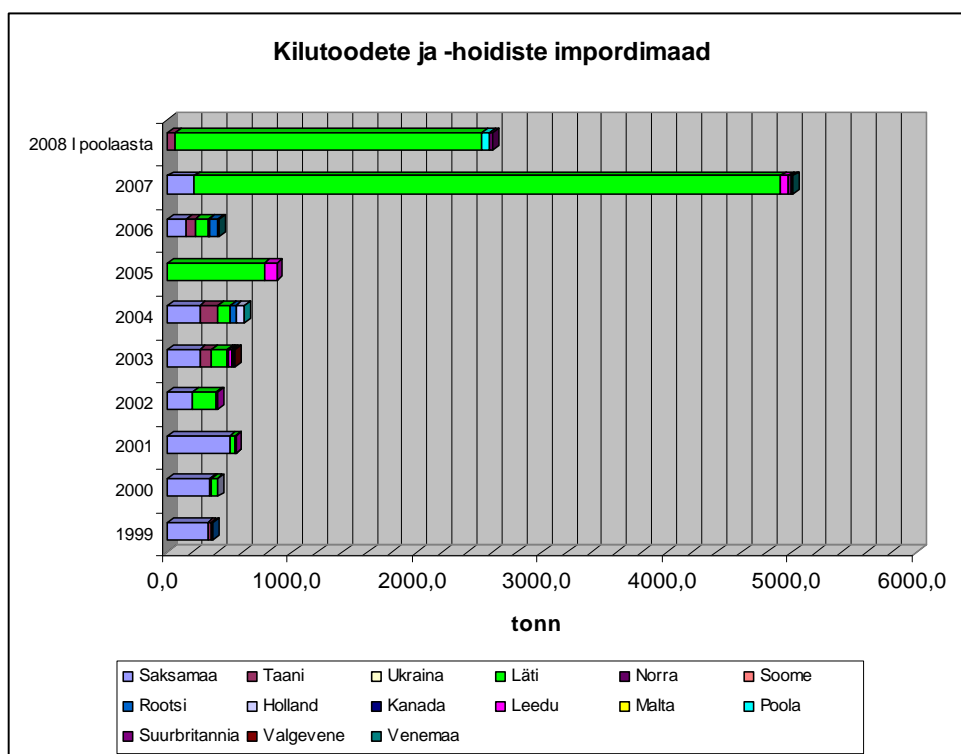
Kilutoodete ja -hoidiste suuremad ekspordimaad on Ukraina ja Venemaa. Kilutoodete ja -hoidiste kaubagrupp on palju potentsiaalikum kui eelpool analüüsitud külmutatud kilu kaubagrupp, sest sihtriikide spekter on tunduvalt laiem. Peale Ida-Euroopa ja endise sotsbloki riikide, eksporditakse kilutooteid ja -hoidiseid ka paljudesse teistesse maailma riikidesse. Selline tendents näitab kilutoodete ja -hoidiste atraktiivsust ning võimalust siseneda erinevatele turgudele. Positiivse noodina tasub äramärkimist, et Saksamaa turg on aastate lõikes olnud üsnagi stabiilne kilutoodete ja -hoidiste tarbija. Turule saamise kõige keerulisem etapp on uue toote sisenemine. Kuna Kesk-Euroopa riigid on juba tuttavad Eestis valmistatud kilutoodete ja -hoidistega, siis turuosa hoidmine ja suurendamine on püsiva ja järjekindla müügitöö küsimus. Kilutoodete ja -hoidiste ekspordiväärtuse graafikult on näha, et erinevatesse sihtriikidesse müüdavate toodete ekspordiväärtus varieerub. Ida-Euroopasse eksporditud kilutoodete ja -hoidiste eest saadakse keskmiselt madalamat hinda kui Kesk-Euroopasse eksporditud

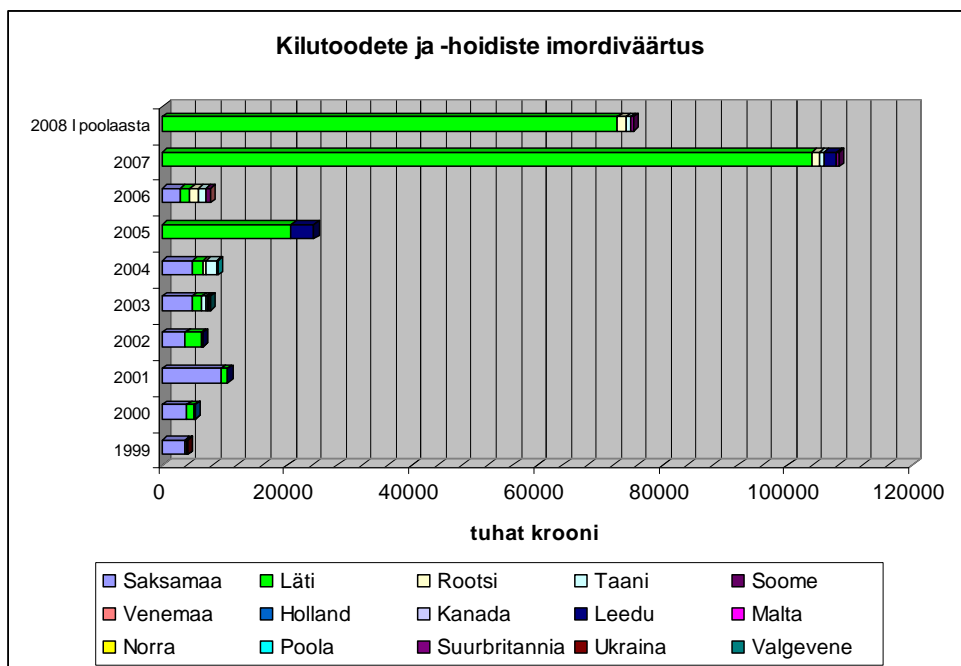
Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

toodete eest. See tendents peaks suunama tarnijaid kaaluma eksportriikide stabiilsuse ja tootlikkuse kasumlikkust ning senisest rohkem pühenduma alternatiivsete turgude arendamisele.

Kilutoodete ja -hoidiste impordimaad on toodud Graafikul 35 ja ekspordiväärtus Graafikul 36.

Graafik 35

Kilutoodete ja –hoidiste impordidünaamikas on vaadeldaval ajavahemikul toimunud suured muutused. Kui aastatel 1999 kuni 2004 oli suurimaks kilutoodete importijariigiks Saksamaa, siis 2005. aastast on jõuliselt sisenenud Läti. Läti kilutoodete ja –hoidiste Eesti turu hõivamine võib olla tingitud erinevatest asjaoludest:

- 1) Läti on kilutoodete ja –hoidiste turgu suurendanud eesti suuremate kaubanduskettide juhtimine Läti ja Leedu juhtide poolt
- 2) Läti võib kasutada Eestit kilutoodete ja –hoidiste vahepeatuspaigana, et hõlbustada edasist eksporti

Läti kilutoodete ja –hoidiste tootmistehnoloogiad ja kvaliteedistandardid on ka Eesti kalakäitlejatele olemasolevate tootmisvõimalustega koheselt saavutatavad. Kohalikud tootjad peavad kriitiliselt üle vaatama oma müügi ja turustus meetodikad, selmet mitte lasta end Eesti turult väljaavata. Toodetega taas jaemüügikettides letipinda hõivata on tunduvalt keerulisem ja kulukam kui olemasolevaid eeliseid sihtotstarbeliselt rakendada.

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

Töötajate hinnang räime ja kilu saadavusele

Kalakäitlejate küsitluses paluti vastajatel hinnata räime ja kilu saadavust ning kvaliteeti. Kalakäitlemise ettevõtetest vastas pakendamise, töötlemistehnoloogiate ja tooraine saadavuse küsimustikule 13 ettevõtet. Kuivõrd küsitlus oli konfidentsiaalne, siis ettevõtete nimesid eraldi välja ei tooda.

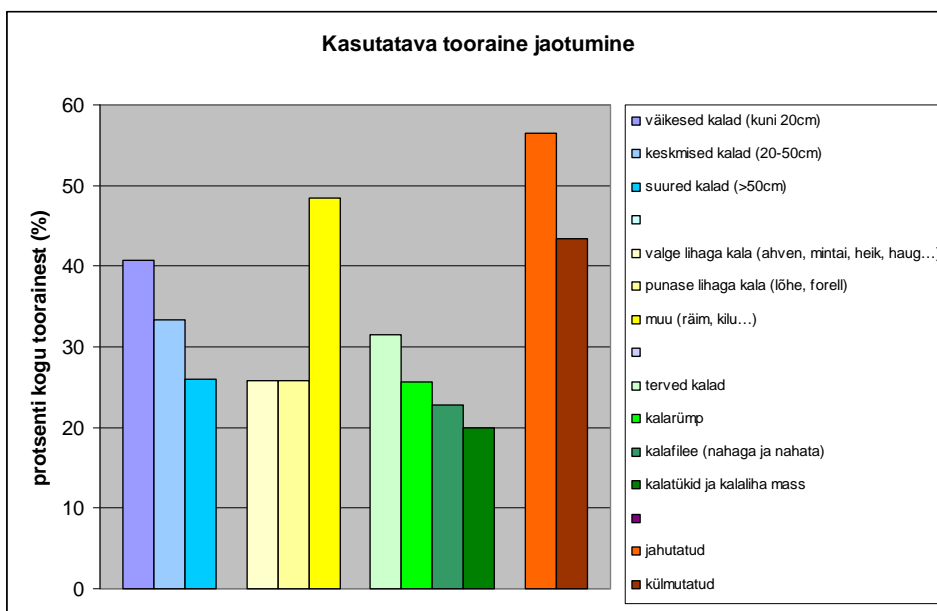
Tooraine

Tootmises kasutatava kalatooraine kohta koguti järgmised andmed:

- 1) kalade suurus – väikesed kalad, pikkusega kuni 20 cm; keskmised kalad, pikkusega 20-50 cm ja suured kalad, pikkusega üle 50 cm
- 2) tooraine jaotumine kalaliha värvuse alusel – valge lihaga kalad (ahven, mintai, heik, haug...); punase lihaga kalad (lõhe, forell) ja muu kala (räim, kilu...)
- 3) tooraine töötlemisaste – terved kalad; kalarümp; kalafilee (nahaga ja nahata); kalalihatükid ja kalaliha hakkmass
- 4) tooraine säilitamisviis – jahutatud; külmutatud

Uuringu tulemused tooraine kohta on toodud Graafikus 37.

Graafik 37

Kalakäitlemisettevõtted kasutavad oma toodete tootmiseks nii väikeseid, keskmiseid kui ka suuri kalaliike. Koguseliselt kõige enam kasutatakse väikeseid kalaliike, ca 41 %, seejärel keskmiseid, ca 33% ja

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

kõige vähem suuri kalaliike, ca 26 %. Kalakäitlejad on spetsialiseerunud kas väikest ja keskmist kasvu kalade või suurte kalaliikide töötlemisele.

Kalaliha värvuse alusel jaguneb kasutatav tooraine: valge lihaga kalad, ca 26 %; punase lihaga kalad, ca 26 % ja muud kalad (räim, kilu), ca 48%.

Tooraine töötlemisastme alusel on tooraine jaotumine järgmine: terved kalad toorainena moodustavad 31 %; kalarümbad toorainena moodustavad 26 %; kalafilee toorainena moodustab 23 % ja kalaliha mass moodustab 20 % kogu toorainest.

Jahutatud kalatooraine osakaal on 57 % ja külmutatud kalatooraine osakaal on 43 % kogu toorainest.

Tooraine uuringu tulemustest järeldub, et väikesed ja keskmised kalaliigid moodustavad märkimisväärse osa kasutatavast toorainest. Väikeste kalaliikide suurt kasutamist toorainena näitab ka tulemus, et valge ja punase lihaga kalade kõrval (kokku 52 %) on muu lihavärviga ehk siis räime ja kilu kasutamine märkimisväärsed 48 %. Üle poole kalast jõuab kalakäitlemisettevõttesse tervetena või kalarümbana, mis tähendab selget vajadust kalade esmatöötlemise arendamisele. Jahutatud kalatooraine ja külmutatud kalatooraine osakaalud on võrreldavas suurusjärgus, mis seab vajaduse korralike jahekambrite, külmkambrite kui ka külmutatud kala sulatamise tehnoloogiate arendamisele.

Räime ja kilu ostetakse sisse nii jahutatult kui külmutatult, et tagada ühtlane tootmisprotsess. Räime ja kilu ostetakse kodumaistelt tarnijatelt ja ka välismaistelt tarnijatelt. Vajadus välismaiste tarnijate järele on sellepärast, et Eestis püütud räime ja kilu kvaliteet varieerub. Eesti kalapüüdjal puudub võimalus püütud kala kiiresti maha jahutada ja sorteerida vastavalt suurusele. Eesti kalakäitlejad eelistaksid Eesti kalapüüdjate poolt püütud kalu kui neist oleks võimalik valmistada kõrgkvaliteetset toodangut.

Kokkuvõte

Räime ja kilu püük

- 2007. aasta Eesti kalapüügikvoodid Läänemerel olid räimele 32 227 ja kilule 52 060 tonni aastas. 2007 aasta vastavad kala väljapüügid olid räime 26 108 tonni ja kilu 51 007 tonni.
- Kilu püügiga kasutati hästi ära kalapüügikvooti, kuid kilu kui tooraine ei ole sellest hoolimata ratsionaalselt eksploateeritud.
- Kogu Läänemere kiluvarusid ei saa pidada jätkusuutlikuks ning kilupüügi reguleerimine ja püütud kilude ratsionaalne kasutamine on lähiaastate väljakutse.
- Räime püügikvoodist jäi 2007. aastal püüdmata üle 6000 tonni kala.
- Liivi lahes on räime rohkem kui 1970-ndatel aastatel, kuid kahjuks on kalade kaal väiksem.

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

- Kokkuvõtvalt on räimevarud Läänemeres jätkusuutlikud. Räimevarud on hetkel alakasutatud.

Heeringalised

- Heeringaliste toodete import on vaadeldaval perioodil kasvanud 1999. aasta kogusest 249 tonni 2007. aasta 3500 tonnini ja 2008. aasta esimesel poolel oli imporditud juba 2167 tonni.
- Heeringaliste toodete eksport kasvas aastast 2000 kuni aastani 2005. 2006 toimus väike langus ja toodete ekspordikogus stabiliseerus ca 2000 tonnini aastas.
- Eksporditud heeringaliste toodete hinnad tonni kohta olid kõrgeimad 2005. aastal – 66 900 krooni, kuid 2007. aastaks on tonni hind langenud 34 400 kroonini.
- Heeringaliste toodete ekspordi mahu ja tonni hinna vähenemine näitavad, et eksporditakse küll rohkem kui varasematel aastatel, kuid toodete eest saadakse madalamat hinda.
- Suitsutatud heeringaliste import on olnud alla 40 tonni aastas. Imporditud suitsutatud heeringaliste tonni hind on olnud keskmiselt 30 tuhat krooni.
- Suitsutatud heeringaliste eksport on ilma selge tendentsita varieerunud mõnest tonnist kuni 1500 tonnini aastas. Eksporditud suitsutatud heeringaliste tonni hind on kõikunud 3300st 49 000 kroonini, kuid keskmiseks hinnaks on 14 000 krooni tonnilt.
- Suitsutatud heeringalistel on laialdaselt turgu ja tarbimisharjumust Euroopas, kuid Eesti suitsutatud toodete nõrkuseks on vanad ja amortiseerunud suitsutusahjud. Viimaste väljavahetamisel tõuseb suitsutatud heeringaliste tootegrupi ekspordipotentsiaal.
- Soolatud heeringaliste eksport on olnud teisejärguline perioodil 1999 – 2005, kuid aastatel 2006 – 2008 on tootegrupi eksport näidanud püsivat tõusu. 2006. aastal oli soolatud heeringaliste eksport 260 tonni, 2007. aastal 330 tonni ja 2008 aasta esimesel poolel juba 296 tonni.
- Soolatud heeringalisi kasutatakse toormaterjalina mitmete teiste heeringaliste toodete valmistamisel. Tootegrupi ekspordikasv on positiivne, kinnitades, et meie tööstuste poolt valmistatud toodang on kvaliteetne ja sobilik teiste riikide töötleva tööstuse tooraineks. Veelgi positiivsem oleks kui praegune soolatud heeringaliste grupp ka Eestis edasi töödeldakse.

Kilu

- Külmutatud kilu on lihtne toota ja turustada, kuid ei anna ettevõttele arengu ja kasvupotentsiaali.

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

- Kilutoodete import on märkimisväärselt kasvanud, olles keskmiselt 500 tonni aastatel 1999 – 2006, siis aastal 2007 imporditi üle 5000 tonni kilutooteid ja 2008 aasta esimesel poolel on imporditud juba 2600 tonni kilutooteid.
- Kilutoodete impordimahu kasvamine näitab kohalike ettevõtjate vähest aktiivsust kilutoodete turul, kuid tarbijate poolset nõudlust kilutoodete järele.
- Eestist eksporditakse kilutooteid tunduvalt madalama hinnaga kui sama grupi tooteid imporditakse. Kilutoodete eksport on kõrgem kui import, kuid saadav tulu ei ole optimaalne.
- Külmutatud kilu ja kilutoodete ja –hoidiste ekspordimaad on Ida-Euroopa riigid, kelledest kaks põhilist eksportijat on Venemaa ja Ukraina. Ülejäänud ekspordimaad moodustavad Venemaa ja Ukraina ekspordimahust kaks kuni neli protsenti. Ekspordituru ühenäolisus on ettevõttele suur äririsk.
- Kilutoodete ja –hoidiste impordidünaamikas on vaadeldaval ajavahemikul toimunud suured muutused. Kui aastatel 1999 kuni 2004 oli suurimaks kilutoodete importijariigiks Saksamaa, siis 2005. aastast on jõuliselt sisenenud Läti.
- Heeringaliste ja kilu kaubagruppide ekspordi juures on kaubavahetuselt intensiivsemad grupid külmutatud kilu ja kiluhoidised ja –tooted.
- Kasumlikumad eksporditurud on kindlasti nõudlikumad toodete kvaliteedi osas. Samas on nendel turgudel olemas heeringaliste toodete tarbimisharjumus, mida tõestavad ka stabiilsed müüginahud. Seega on vajalik heeringaliste ja kilu toodete stabiilse kvaliteedi tagamine.
- Heeringaliste ja kilu ekspordis tuleb senisest enam keskenduda:
 - 1) sihtturgude avardamisele;
 - 2) lisandväärtusega toodete müügi ja turundamise edendamisele.
- Kohalikud tootjad peavad kriitiliselt üle vaatama oma müügi ja turustus metoodikad, selmet mitte lasta end Eesti kilutoodete turult väljaavata.

Tooraine

- Kalakäitlemisettevõtted kasutavad oma toodete tootmiseks koguseliselt kõige enam väikeseid kalaliike, ca 41 %, seejärel keskmiseid, ca 33% ja kõige vähem suuri kalaliike, ca 26 %.
- Räime ja kilu kasutatakse ca 48 % kogu kasutatavast toorainest.
- Tooraine töötlemisastme alusel on tooraine jaotumine järgmine:
 - terved kalad toorainena moodustavad 31 %;
 - kalarümbad toorainena moodustavad 26 %;

Räime ja kilu tooraine saadavus ja selle mõju tootmisele ja toodete turukäitumisele

- kalafilee toorainena moodustab 23 %;
- kalaliha mass moodustab 20 % kogu toorainest.
- Jahutatud kalatooraine osakaal on 57 % ja külmutatud kalatooraine osakaal on 43 % kogu toorainest.
- Üle poole kalast jõuab kalakäitlemisettevõtetesse tervetena või kalarümbana, mis tähendab selget vajadust kalade esmatöötlemise arendamisele.
- Jahutatud kalatooraine ja külmutatud kalatooraine osakaalud on võrreldavas suurusjärgus, mis seab vajaduse korralike jahekambrite, külmkambrite kui ka külmutatud kala sulatamise tehnoloogiate arendamisele.
- Räime ja kilu ostetakse sisse nii jahutatult kui külmutatult, et tagada ühtlane tootmisprotsess.
- Vajadus välismaiste tarnijate järele on sellepärast, et Eestis püütud räime ja kilu kvaliteet varieerub.
- Püütud kilu ja räime õigel temperatuurirežiimil hoidmine ja suuruse järgi sorteerimine võimaldaks tõsta ka kohaliku kala turuväärtust, ühtlasi andes kohalikele kalakäitlejatele võimaluse kasutada erineva kvaliteediga toorainet erinevate kilutoodete tootmiseks. Tootele lisaväärtuse andmine peab algama juba püügil.